

N:o 151.

Af herr **A. Petersson** i Påboda m. fl., i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så och till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen.

Det förslag till rösträttsfrågans lösning, som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 i regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 i riksdagsordningen, hvilat på grunder, som enligt vår mening äro principiellt oriktiga och efter hvad erfarenheten gifvit vid handen i länder, som praktiserat majoritetssystemets allmänna rösträtt, otillfredsställande. Vi kunna därför ej medverka till rösträttsfrågans lösning på sätt Kungl. Maj:t föreslår. Då vi emellertid fullt behjarta vikten af rösträttsfrågans snara lösning, har det för oss framstått såsom en plikt att i motion framlägga ett förslag, byggdt på grunder, hvilka vi anse mera rättvisa och betryggande.

I afseende på valrätten till Andra Kammaren ansluta vi oss helt till hvad Kungl. Maj:t i proposition till 1905 års Riksdag föreslog. Äfvenså i fråga om själfva principen om proportionella val.

Man har sagt, att frågan om valsättet är en sekundär fråga i jämförelse med själfva valrättsfrågan, och att den förra därför icke bör få stå hindrande i vägen för den senares lösning. Vi ha icke kunnat tillägna oss detta betraktelsesätt. Båda dessa frågor stå nämligen, såsom kommitterade i motiveringen till sitt förslag om proportionell valmetod närmare påvisat, i ett organiskt sammanhang med hvarandra.

*Frågan om
valsättet af
stor betydelse.*

Och det är så långt ifrån riktigt, att frågan om den allmänna rösträttens organisation är en sekundär fråga, att den tvärtom är att anse som en af de allra viktigaste och för statens politiska lif mest grundläggande frågor. När Riksdagen förklarar sig beredd att med vissa begränsningar utsträcka rösträtten till alla medborgare utan hänsyn till förmögenhetsvillkor, så har den utan tvifvel med denna reform afsett att vinna ökade resurser för Riksdagen att undanröja berättigade anledningar till missnöje och på samma gång ökad auktoritet åt staten. Men detta syfte vinnes icke utan i samband med en valordning, som låter alla valmäns rösträtt gälla lika och gör representationen till ett verkligt uttryck för valmännens i och genom valhandlingen uttryckta vilja. En god och ärlig valordning främjar en god och lugn utveckling af det politiska lifvet samt ger styrka och fasthet åt ett lands institutioner. En valordning sådan som majoritetssystemet, hvilket tvingar partierna att utföra sin samhällsgagneliga uppgift under formen af ett utrotningskrig mot hvarandra, försätter det politiska lifvet i ett febertillstånd, under hvilket landet kastas mellan de olika polerna: politisk liknöjdhet i de valkretsar, där minoriteterna ingen utsikt hafva att vinna något — upphetsning till det yttersta af alla politiska lidelser i de valkretsar, där det väger mellan partierna och utgången af valstriden beror af ett fåtal röster.

Vikten af en
god lösning.

Inom Riksdagen finnes helt visst ingen grupp att räkna med, som icke önskar en snar lösning af rösträttsfrågan. Den nuvarande situationen synes oss därför böra påkalla, icke en appell till denna allas gemensamma önskan, utan snarare en maning till enhvar att icke för vinnande af en *snar* lösning uppgifva krafvet på en *god* lösning. Denna fråga är för viktig för att lösas i trötthetens tecken. Det sätt, hvarpå den allmänna rösträtten, denna samhällsutvecklingens på samma gång grundval som drifkraft, införes i vår författning, kommer att sträcka sina verkningar långt in i framtiden och helt visst utöfver den lifslängd, som torde vara något af Riksdagens partier beskärd. I det författningsverk, som Riksdagen nu har att utföra, kan till och med detaljen vara af den vikt, att den icke utan skada för det hela får bära prägeln af att vara, hvad man kallar, ett hastverk. En till synes så litet invecklad fråga som Kungl. Maj:ts förslag om omval, i händelse att absolut majoritet ej vinnes vid första valet, skulle så till exempel färga vårt politiska lif olika alltefter den lösning den får. Valrörelsen och partiernas inbördes förhållanden, ja, man skulle kunna tillägga: den politiska moralen komme att utveckla sig på olika sätt, om principen om absolut majoritet infördes i vår författning eller om den icke

infördes, på olika sätt, om det franska eller tyska systemet för omval komme till användning.

Utgående från krafvet, att det författningsverk, som nu skall utföras, bör blifva ett tekniskt så godt och politiskt så betryggande verk, som under förhandenvarande omständigheter låter sig göra, vilja vi från dessa synpunkter skärskåda det kungl. rösträttsförslaget.

*Granskning af
det kungl.
förslaget.*

Vid tillämpning af majoritetsprincipen innebär en rösträttsutvidgning i själfva verket en suspension af rösträtten för en större eller mindre del af de gamla valmännen. Kommer en röstsedel att vid sammanräkningen falla till den större högen af röstsedlar, har den med en rösts styrka bidragit att lyfta den segrande kandidaten in i representationen och samtidigt med tyngden af en röst bidragit till att trycka minoriteten bort från dess rätt att medverka till representationens sammansättning. Kommer åter en röstsedel i den mindre högen, får den ingen effekt alls, utan är att räkna, som om den aldrig afgifvits. Och det kan till och med hända, att det beror just på en enda röst, huruvida en grupps valsedlar skall tilläggas denna dubbla effekt eller ingen effekt alls. Systemet är med andra ord en form för uteslutning och verkar så, att ju flera de nya valmännen blifva, desto flera af de gamla valmännen kunna de beröfva all verkan af deras rösträtt. Att införa den allmänna rösträtten i förening med majoritetsval är i själfva verket detsamma som att skapa en ny kategori rösträttslöse, till öfvervägande grad bestående af just de samhällsklasser, som hittills suttit vid ledningen af landets politik. Enligt vår åsikt är det en omöjlig uppgift att med sakliga skäl deducera fram, att man genom en så anordnad rösträttsreform skulle erhålla en bättre och mera lifskraftig representation, omkring hvilken hela landet stode samladt, än den, som framginge ur proportionella val.

*Majoritets-
systemet en
form för
uteslutning.*

Söker man efter orsaken till att det liberala samlingspartiet så bestämdt hållit fast vid detta olämpliga valsätt, att det låtit rösträttsfrågan falla både vid 1904 och 1905 års riksdagar hellre än att en valordning skulle införas, som skulle skydda de nuvarande rösträttsinnehafvarne i deras rätt att i förhållande till sitt antal medverka till Andra Kammarens sammansättning, så vinner man klart besked härom i den rösträttsmotion, som vid 1905 års riksdag framlades af herr K. A. Staaff och 76 medundertecknare. Dåvarande chefen för justitiedepartementet hade i motiveringen till Kungl. Maj:ts rösträttsproposition påvisat, att förmögenhetsintresset är så svagt representeradt bland valmanskåren i vårt kapitalfattiga land, att äfven om man till de burgne räknar alla, som skatta för en årlig inkomst af 2,000 kronor och där-

*Tendensen i
de liberales
rösträtts-
politik.*

utöfver — kvinnor och personer af mankön under 25 år däri inräknade — samt härtill lägger alla, som af fastighet beräknas ha en inkomst af 600—2,000 kronor, så utgöra alla dessa ändock ej mer än 13 procent af den blifvande valmanskåren. I sin motion sökte herr Staaff och medmotionärer att göra gällande, ej blott att dessa 13 procent — kvinnor och män under åldersstrecket inberäknade! — skulle kunna, därest de vore eniga, tillsätta omkring 18 procent af Andra Kammarens platser eller 41 à 42 af dess 230 ledamöter, hvarigenom de burgnes representanter i förening med en absolut enhällig Första Kammare skulle tänkas kunna afgöra de gemensamma omröstningarna, utan också att man »väl kunde sätta ett mycket större inkomstminimum för beräkning af de burgnes antal samt följaktligen beräkna de mera burgna valmännens antal mycket lägre» och »likafullt vara förvissad om, att denna minoritet vid valen komme att ådagalägga ett mycket stort inflytande». Vi vilja ej fästa oss vid den bevisning motionärerna användt, mot hvilken berättigade anmärkningar skulle kunna göras, men väl mot den slutsats, som motionärerna draga ur sitt resonemang och som formuleras i följande ord:

»Såvidt vi kunna finna, bevisa de af chefen för justitiedepartementet anförda siffror sålunda alldeles icke hvad man därmed åsyftat. Bevisa de något, så bevisa de snarare motsatsen, nämligen att det intresse, som redan genom den kommunala röstskalan fått en särskildt anordnad representation i Första Kammaren, genom det proportionella valsättet skulle erhålla en möjlighet till ytterligare särskildt anordnad representation i Andra Kammaren.

Detta hafva vi ansett stridande mot rättvisans och billighetens kraf och anse så fortfarande.»

Det är alltså med full insikt af majoritetssystemets orättfärdighet gentemot de numeriskt svaga minoriteterna och på grund af detta dess fel, som de 77 motionärerna vid fjolårets riksdag motionerade om bibehållande af detta valsätt. Majoritetsvalen skola tjäna som motvikt mot »det enormt mycket större inflytande», som en burgen samhällsklass förmenas hafva på riksdagsmannavalen i jämförelse med »en till antalet lika stor obemedled valmansgrupp». Medelklassen i stad och på land, borgare och landtmän, skulle sålunda genom majoritetssystemet uteslutas under den förevändningen, att de burgna valmännen antagas komma att liffigare deltaga i riksdagsmannavalen än de obemedlade.

Det sätt att betrakta rösträttsfrågan, som kommer till synes i denna motion, synes direkt strida mot de mest oundgängliga kraf, som måste ställas på en sund och ansvarskännande rösträttspolitik. En

representation bör afspegla samhället, sådant det lefver ej blott i sina politiska, sociala och religiösa sträfvanden, utan äfven i sin kultur, sina näringar och institutioner. Vi anse oss icke kunna stödja en rösträttspolitik, som tjänar syftet att i och genom en förening af allmän rösträtt och en minoritets-förtryckande valordning minska möjligheten för de samhällslager, som genom sitt ledande arbete uppbära landets kultur och gifva prägeln åt dess näringslif, att med samma rätt som den öfriga delen af befolkningen göra sig gällande vid valen till Riksdagens Andra Kammare. Vi kunna ej underlåta att i detta sammanhang påpeka det sakförhållandet, att i andra länder de socialdemokratiska partierna sätta en ära uti att förfäkta principen: samma, lika rätt för alla klasser och partier att medverka till Andra Kammarens sammansättning. Sedan mer än en mansålder har också det socialdemokratiska partiet i ett flertal af Europas länder haft de proportionella valen på sitt program.

Inom den politiska vetenskapen finnes det väl knappast en mindre omstridd erfarenhetssats än den, att klassvälde leder till maktmissbruk. Detta gäller om alla klasser, minst dock om de mellersta klasserna, som i alla tider betraktats som den lugna utvecklingens säkraste värn, utan hvilket en stat aldrig varit väl administrerad och friheten aldrig säkert garanterad. Äfven från denna synpunkt måste Kungl. Maj:ts rösträttsförslag, såsom gående ut på att medelst en orättvist verkande valordning utestänga medelklassens inflytande på ledningen af landets offentliga angelägenheter, betraktas såsom otjänligt att läggas till grund för en rösträttsreform.

Under rösträttsfrågans föregående behandling har man sökt förtaga majoritetssystemets allmänna rösträtt dess karaktär af att vara en klasslag till befordrande af en enda samhällsklass' öfvervalde i Andra Kammaren. Bland argument, som därvid anförts, har äfven fått tjänstgöra det statistiska sammandrag öfver yrkesgrupperingarne, som från statistiska centralbyråns redogörelse angående valrätt till Riksdagens Andra Kammare år 1900 inflöt i motiveringen till Kungl. Maj:ts rösträttsproposition till 1904 års Riksdag. Inför dessa siffror borde, menade man, talet om att majoriteten inom den blifvande valmanskåren komme att utgöras af en enda samhällsklass tystna. Ser man emellertid dessa siffror i belysning af de kommentarier, som statistiska centralbyrån lämnar till ofvanberörda statistiska sammandrag, kommer man till ett annat resultat. Under grupperna, »Gods- och hemmansägare» samt »Arrendatorer» dölja sig ej mindre än öfver 60,000 hemmavarande söner och mågar samt öfriga manliga familjemedlemmar, ehuru väl ett

Yrkesstatistikens siffror.

mycket stort antal af dessa torde vara i dagakarlens, bruks- eller industriarbetarens ställning. Som arbetsgifvare — »Fabriks- och handtverksidkare» — figurera inemot 50,000 fabriks- och handtverkeriarbetare förutom hela antalet handtverkare, som äro sina egna arbetare. I den »borgerliga» gruppen »F. d. yrkesutöfvare» finner man en underlig blandning af f. d. manskap, fattighjon, lösdrifvare, fångar m. m. Tager man vidare i betraktande, att industriarbetarnes klass är i oafbruten, hastig tillväxt, under det att jordbruksnäringens idkare i stora delar af landet t. o. m. minskas till antalet, kan man omöjligen sluta ögonen till för det framtidsperspektivet, att utvecklingen hos oss drifver mot tydligt öfvervalde af en enda klass. Att påskynda denna utveckling medelst införande af ett valsätt, som endast gynnar majoriteten, måste ur samhällets synpunkt vara betänkligt.

Enmansvalkretsar i de större städerna.

Från den socialdemokratiska gruppens rösträttsmotion vid 1905 års riksdag har det kungl. förslaget upptagit tvenne yrkanden, som från principiell synpunkt te sig som förbättringar af liberala samlingspartiets rösträttsmotion från förra året och så också obestriddigen är beträffande det ena förslaget, det nämligen, som afser ett tillämpande af systemet med enmansvalkretsar äfven i de större städerna. Förslaget afser att bättre skydda minoritetens rätt, än fallet är vid tillämpning af flermansvalkretsar, och det kommer äfven att verka i denna riktning, ehuru på ett mycket ofullständigt och bristfälligt sätt. Nu senast ha de engelska valen ådagalagt, huru otillfredsställande systemet med enmansvalkretsar skyddar minoritetens rätt. I London t. ex. togo de liberale 40 platser för 247,830 röster, då de konservative erhöilo blott 19 platser för 229,904 röster. Vid valen 1900 togo de konservative 51 platser för 211,675 röster, under det att de liberale fingo nöja sig med 8 platser för 158,436 röster. Det i all sin bristfällighet likväl beaktansvärda skydd, som förslaget om enmansvalkretsar äfven i de större städerna innehåller, har emellertid måst köpas med offret af de företräden, som flermanssystemet erbjuder äfven vid majoritetsval. Med enmansvalkretssystemet är förenad i hvarje fall en gifven olägenhet, som icke i samma grad vidhäftar systemet med flermansvalkretsar. Vi syfta ej härmed på det skäl, som vid både 1904 och 1905 års riksdagar fick utgöra anledningen för herrar Staaff och medmotionärer att motsätta sig de större städernas uppdelning i enmansvalkretsar, nämligen farhågan för s. k. valkretsgeometri. Vi tro i likhet med chefen för justitiedepartementet, att faran härför icke är stor och att de större städerna således icke — såsom herrar Staaff och medmotionärer förmenade — genom införande af enmansvalkretsar skulle »försättas i ett

betydligt ogynnsammare läge än landet i öfrigt». Däremot tro vi, att valen i enmansvalkretsar icke kunna på samma sätt som valen i flermansvalkretsar anpassa sig efter skiftningarna och intressena inom majoriteten. Herr Staaff betonade också under rösträttsdebatten förlidet år denna sida af flermansvalkretssystemets företräden, i det han framhöll, att den nuvarande ordningen med flermansvalkretsar hvad Stockholm beträffar »frambragt en fusion mellan olika, men närstående åskådningar, så att listorna ha företett en tolerant prägel mellan olika skiftningar». Då så är, att Kungl. Maj:t förklarar sig villig att skipa rätt åt minoriteterna i de större städerna, men det medel, som för detta syftmåls vinnande föreslagits, dels endast ofullständigt leder till målet, dels medför en annan gifven olägenhet, hvarför då icke i stället införa proportionsval i de större städerna? Härigenom skulle full rättvisa skipas både åt majoriteten och minoriteten och samtidigt skulle på ett ännu säkrare och bättre sätt än nu de olika intressena och skiftningarne inom partierna blifva företrädda. Med andra ord, det mål Kungl. Maj:t vill vinna skulle nås fullkomligt, utan att valmännens läge och rörelsefrihet skulle försämrans eller inskränkas, men väl utvidgas. I konungariket Würtemberg ha vi ett exempel på ett land, som står i begrepp att slå in på denna den partiella lösningens väg. Dess andra kammare har nämligen helt nyligen preliminärt beslutat en rösträttsreform, enligt hvilken de proportionella valen, utom för valet af ett antal s. k. rikskandidater, äfven kommit till användning vid val af de sex representanterna för hufvudstaden.

Det hufvudsakliga syftet med den proportionella valmetoden är att göra valrätten effektiv för så många af de röstande som möjligt, och denna valmetod bör därför, enligt vår mening, komma till användning äfven vid valen till Första Kammaren. Ty lika oegentligt som det är, att hälften + 1 af de röstande skola kunna beröfva den andra hälften — 1 all verkan af dess rösträtt vid valen till Andra Kammaren, lika oegentligt måste det anses vara, att minoriteterna inom de valkorporationer, som äga att utse Första Kammarens ledamöter, skola sakna möjlighet att göra sin rösträtt gällande. Gifvet är, att ett valsätt, som förklaras vara rättvist och förmånligt vid valen till Andra Kammaren, också bör anses vara rättvist och förmånligt vid valen till Första Kammaren.

*Proportionella
val till Första
Kammaren.*

När vi ansett, att frågan om den proportionella valmetodens införande vid valen till Andra Kammaren bör lösas i samband med samma valsätts tillämpning vid valet af ledamöter till Första Kammaren, är det således icke — det vilja vi särskildt betona — af den anlednin-

gen, att vi dela deras mening, som göra gällande, att införande af proportionella val till Andra Kammaren kräver en *kompensation* i Första Kammarens demokratisering. Tvärtom hålla vi före, att en reform, byggd på allmän rösträtt i förening med proportionella val, måste anses vara icke blott en bättre reform, utan äfven en längre gående reform än den, Kungl. Maj:t föreslår, ity att genom den förra rösträtten göres effektiv för i det närmaste alla, som deltaga i valen. Det är just från Första Kammarens egen synpunkt vi anse det vara af stor vikt, att denna kammare icke ingår i den nya regim, som kommer att skapas af den allmänna rösträtten, med en valordning, hvars grundval hastigt kommer att undergrävas af utvecklingen.

För frågornas allsidiga behandling kräves det, att olika meningar och intressen äro företrädade ej mindre i Första än Andra Kammaren. Det är nämligen så långt ifrån att vara en styrka hos en kammare, att den icke inom sig sluter en lifaktig opposition, att man snarare med en författare torde kunna säga: finnes icke en sådan opposition, måste den skapas af majoriteten, såvida denna själf skall kunna bibehålla sig sund, vaken och handlingskraftig. Endast för den händelse att det kunde befaras, att en tillämpning af det proportionella valsättet skulle leda till en sänkning af Första Kammarens nivå, vore således, enligt vår uppfattning, ett införande af detta valsätt att afråda. Ty en Första Kammares auktoritet hvilar kanske i främsta rummet på den fond af auktoritet, inflytande, statsmannaduglighet, erfarenhet och rättskaffenshet, som kammaren förfogar öfver i och hos sina medlemmar. Vi kunna emellertid ej se något skäl, hvarför ett valsätt, af hvars tillämpning man väntar — och det med all rätt, enligt hvad erfarenheten redan visat i Belgien och Schweiz — ett höjande af Andra Kammarens kapacitetsnivå skulle hafva en motsatt effekt vid användning för valen till Första Kammaren. All anledning är att antaga, att detta valsätts verkningar komme att visa sig i en tendens att göra urvalet till Första Kammaren mera allsidigt, än för närvarande är fallet. Det synes oss också vara af högsta behovet, att så sker, för att icke klyftan mellan Första Kam-maren och en genom den allmänna rösträtten demokratiserad Andra Kammare skall blifva så stor, att samarbete omöjliggöres. Detta är också den främsta anledningen till att vi i vår motion upptagit krafvet på proportionella val till båda kamrarna. Genom tillämpningen af detta valsätt erbjuder sig åtminstone en möjlighet för landet att erhålla en representation utan alltför skarpa brytningar och oförmedlade öfvergångar mellan det ena partiet och det andra, mellan den ena kammaren och den andra.

Vid bedömandet af frågan, huru ett proportionellt valsysteem, tillämpadt vid val till Första Kammaren med dennas konstitutionella karaktär bibehållen, skulle kunna lämpligen anordnas, måste spörsmålet, huru och hvar detta systeem lämpligen skall anordnas, först vinna en principiell lösning.

Proportionalitets-systemets tillämpning på Första Kammaren.

Flera vägar äro därvid tänkbara, sålunda skulle valet kunna för rättas omedelbart i analogi med föreslaget sätt för val till Andra Kam maren, eller ock en särskild nämnd med ensamt uppdrag att förrätta dessa val tillsättas och proportionalitetsprincipen tillämpas vid väljandet af denna nämnd, vidare att med bibehållande af nu gällande bestä melser låta tillämpningen ske vid tillsättandet af de korporationer, som hafva att välja landstingsmän, eller ock slutligen att bestämma, att själfva valkorporationen — stadsfullmäktige och landsting — förrättar valet efter proportionella regler.

Af de sålunda angifna vägarne torde den förstnämnda näppeligen kunna förordas. Andan i vår konstitution skulle genom en dylik reform totalt förtryckas. Förslaget skulle i sig själfvt innebära, att man satte mot hvarandra med lika makt och myndighet två på i det stora hela alldeles samma sätt tillsatta kammare. Alla ett en-kammar-systems olägenheter skulle uppstå, men ingen af dess förtjänster komma till sin rätt.

Vidkommande förslaget att tillsätta en särskild valnämnd för ut seende af riksdagsmän till Första Kammaren, så innehåller detta mycket, som är tilltalande. Principen är klar och enkel och tekniska svårigh eter af öofvervinnelig art föreligga icke. Dock kunna invändningar göras, äfven härvidlag mest af konstitutionell art.

På senare tider har ofta från radikalt håll den meningen fram hållits, att vår Första Kammare utgör allenast en den burgnare be folkningens eller rent ut en kapitalets och ämbetsmannaståndets repre sentation, hvars enda uppgift vore att värna dessas intressen. Att detta är en uppenbar vantolkning af konstitutionens anda är uppenbart, om än dess värre stundom förhållanden förelupit, som skulle kunna anses gifva stöd åt en sådan tolkning. Emellertid finna vi här af ingen an ledning att öfvergifva tron på att lagstiftarens mening med denna kammare skall kunna förverkligas eller att denna kammare skall kunna blifva ett öfverhus i verklig mening med uppgift att mot sin folkvalda med kammare kunna i vissa fall sätta sin mera besinningsfulla mening. Att därför tillsättandet af denna kammares ledamöter bör och måste ske efter andra grunder och på annat sätt, är för oss uppenbart. Vi tveka

ej att säga, att det är lämpligt och nästan nödvändigt att denna kammares ledamöter befrias från de i många fall hetsiga och upprifvande valstriderna med deras oundvikliga konsekvens, den offentliga kandidaturen, hvilken för denna kammare, då valkretsenheten härvidlag är en helt annan än vid valen till Andra Kammaren, skulle blifva mångdubbelt mera betungande och hafva till följd, att de bästa elementen drogo sig undan. Dessutom kan åberopas en annan mera materiell grund, den nämligen, att dessa val ej böra bestämmas af mer eller mindre tillfälliga politiska stämningar, som vid ett eller annat tillfälle kunna göra sig gällande, utan efter mera personella skäl: den större insikten, den större mognaden och den större besinningsfullheten, allt egenskaper, som vid upprörda valtillfällen lätt sättas å sido. Vidare och slutligen måste det vara en skyldighet att räkna med förhållandena sådana som de föreligga och ej föreslå något, hvars antagande må betecknas som otänkbart.

Återstå förslagen att så långt som möjligt bygga på det beståendes grund och låta det proportionella systemet komma till användning antingen vid själfva landstingsvalen och därefter inom landstingen eller ock slutligen inom dessa sistnämnda ensamt.

Såsom bekant förete sätten för landstingsvalen i städerna och på landet flera olikheter, och ej ens inom dessa båda kategorier är valsättet öfver allt lika, i det såväl i städerna som å landet valsättet i vissa fall är omedelbart, i vissa medelbart. Oafsedt denna omständighet, som i och för sig torde vara af afgörande betydelse, tillkomma andra skäl. På landet utses, såsom angifvits, landstingsmän för hvarje härad eller tingslag. Enligt tillgängliga handlingar väljer ett afsevärdt antal härad, tingslag och städer allenast en eller två landstingsmän. Inför dessa förhållanden måste man öfvergifva tanken på ett proportionellt valsätt vid själfva landstingsmannavalet, med mindre på samma gång kunde genomföras en förändring från botten af landstingsförordningen, en konsekvens, som hvarken bjudes af någon tvingande omständighet, då den rättvisa idé, vi söka häfda, ändock kan komma till sin rätt, och i sådant sammanhang som det föreliggande med all sannolikhet skulle bringa det hela på fall.

Återstår sålunda det enda förslag, som vi finna kunna med utsikt till framgång framläggas, eller att låta den valkorporation, som i sista hand väljer Första Kammarens ledamöter, göra detta efter proportionell metod.

*Inskränkning
af den kommunala
rösträtten vid val
af landstings-
män.*

Äfven om en proportionell valmetod komme till användning vid val till Första Kammaren, torde det emellertid kunna ifrågasättas, huruvida med nu gällande bestämmelser rörande den kommunala rösträtten

alla mera afsevärda grupper i samhället skulle blifva tillförsäkrade skäligen inflytande på kammarens sammansättning. Man kan nämligen med fog påstå, att åtskilliga af de korporationer, hvilka förrätta val till Första Kammaren, själfva i så öfvervägande grad representera de förmögnare samhällsklasserna, att andra talrika, om också ej i ekonomiskt hänseende lika betydande grupper därinom nästan intet hafva att betyda.

Detta förhållande har sin orsak däruti, att de vanliga bestämmelserna för kommunal rösträtt äro gällande äfven vid val af landstingsmän eller af elektorer för sådant val. Som bekant äro sedan några år tillbaka vissa gränser fastställda för den kommunala rösträtten i ändamål att bevara den ekonomiska medelklassens inflytande gentemot innehafvarne af höga röstetal, och de i sådant syfte vidtagna åtgärderna hafva otvifvelaktigt en icke ringa betydelse såväl för närvarande som för reglerandet af den framtida utvecklingen. Den tanken torde emellertid mångenstädes äga starka sympatier, att det redan tagna steget till begränsning af rösträtten inom landskommunerna snart bör efterföljas af ett nytt i samma riktning, och därvid är det nog närmast behofvet af en reform med afseende å Första Kammarens sammansättning, som dikterat uppfattningen. Man torde nämligen icke med fog kunna bestrida billigheten af, att rättigheterna inom kommunen stå i proportion till de ekonomiska prestationerna för dess bästa — allra helst som de hufvudsakliga rättigheterna direkt eller indirekt just gälla bestämmandet af de ekonomiska prestationerna och deras användning. Då i detta samband mellan rättigheter och skyldigheter, mellan makt och ansvar, obestriddligen ligger en stark garanti för den omvårdnad om kommunernas ekonomiska ställning, af hvilken deras öfriga verksamhet först och sist beror, lärer något skäl ej nu föreligga att ytterligare inskränka gränserna för rösträtten, i hvad den angår kommunernas allmänna angelägenheter.

Såvidt vi kunnat finna, bör därför en bestämd skillnad göras mellan den vanliga kommunala rösträtten och den, genom hvilken landstingen sammansättas. Under nuvarande förhållanden kan inom kommunen enhvar göra sin talan hörd; äfven de mindre bemedlade hafva rätt och tillfälle att, om också ej genom mängden af sina fyrkar, dock genom det berättigade i sin sak, göra sina intressen och åsikter beaktade. Så är ej förhållandet med landstingen, där från hvarje kommun endast fyrkmajoriteten blir representerad och där sålunda för närvarande endast den ekonomiska öfver- och medelklassen kan blifva företrädd. Häraf måste med nödvändighet följa en viss ensidighet i

landstingens sammansättning, i det att vissa samhällsgrupper icke endast därinom sakna större inflytande, utan ej ens där kunna få sina speciella behof och önsknings uttalade. Redan ur den synpunkten, att landstingen visserligen böra närmast utses med hänsyn till sina ekonomiska funktioner, men i alla fall på sådant sätt, att därvid olika synpunkter få göra sig gällande för frågornas allsidiga belysning, finnas sålunda bestämda skäl för att genom en starkare begränsning i den vid dessa val gällande röstskalan möjliggöra, att äfven de mindre bemedlade erhålla något inflytande.

Än starkare måste detta kraf framträda vid betraktandet af den politiska sidan af landstingets funktioner, nämligen dess befogenhet att utse länets representanter i Första Kammaren. Om vid dennas sammansättning samhällets olika lager med rätta böra tillmätas en andel, som står i direkt förhållande till deras ekonomiska betydelse för landet, så blir det ock en klar skyldighet att därvid sörja för, att icke något sådant lager af verklig betydelse blir fullständigt utestängdt. Men erfarenheten har visat, att de ekonomiskt mindre väl situerade klasserna, sålunda de ingalunda minst talrika, inom landstingen hafva så godt som intet att säga; det må då ej väcka undran, att de betrakta Första Kammaren såsom en representation ej för hela folket, utan endast för dess i ekonomiskt hänseende gynnsammare lottade och mindre del. Då det för vårt lands lugna politiska utveckling är af största vikt, att ej blott Andra utan äfven Första Kammaren, om ock i olika grad, sammansättes af och återspeglar samhällets skilda hufvudgrupper, så hafva vi funnit nödigt föreslå en ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten vid sådana val, som afse landstingens sammansättning.

Något större behof af en sådan begränsning synes ej hafva framträdtt med afseende å stadskommunerna. Där hafva nämligen med nu gällande bestämmelser de viktigare kategorierna af mindre röstägare, såsom tjänstemän, betjante, småhandlande, handverkare och yrkesindustriarbetare, kunnat förskaffa sig inflytande.

I landskommunerna torde ej heller tillräckliga skäl föreligga för en skärpning med afseende å det s. k. relativa röstmaximum, det vill säga bestämmelsen att ingen må utöfva rösträtt för större antal röster än som svarar mot $\frac{1}{10}$ af kommunens hela fyrktal. Inom smärre kommuner, där inga svårigheter möta för de röstägande att talrikt infinna sig och bevaka sina intressen, lär denna begränsning vara i regel fullt tillräcklig för att garantera de smärre fyrktalsinnehafvarne ett behörigt inflytande.

I större kommuner med höga fyrktal spelar det relativa röstmaximum en mycket mindre roll, med hänsyn redan till de yttre svårigheterna att samla mängden af smärre fyrktalsägare. Det ligger sålunda i sakens natur, att i en kommun med 10,000 fyrkar trenne röstägare om vardera 1,000 fyrkar betyda mindre än trenne röstägande om vardera 5,000 fyrkar i en kommun med ett sammanlagdt fyrktal af 50,000. I båda fallen disponera de tre röstägande tillsammans endast $\frac{3}{10}$ af hela fyrktalet, men i den förstnämnda kommunen är det gifvetvis lättare att vid kommunalstämman samla ett antal mindre röstägare med tillsammans 3,000 fyrkar än i den senare kommunen att uppbringa sådana röstägare med tillhoppa 15,000 fyrkar. I större kommuner kunna några få större fyrktalsinnehafvare, där de äro eniga, i verkligheten, om ock ej teoretiskt sedt, fullständigt behärska omröstningarna, hvilket synes så mycket mera betänkligt som en mycket stor del af dem icke äro enskilda, utan juridiska personer.

Detta missförhållande, som skänker ett fåtal bolag och enskilde ett alldeles oproportionerligt inflytande på landstingens sammansättning, kan endast afhjälpas genom en begränsning af det högsta antal fyrkar, för hvilket någon medgifves utöfva rösträtt. Vi hafva därför ansett oss böra i detta sammanhang förorda, att det absoluta röstmaximum å landet sänkes från 5,000 till 1,000 fyrkar vid val, som afse landstingens sammansättning.

Ehuru väl tillgängliga utredningar icke medgifva en fullt exakt beräkning af de förändringar med afseende å den kommunala rösträtten, som genom den af oss nu föreslagna begränsning skulle inträda, kan man dock ur officiella uppgifter erhålla tillräcklig ledning för ett om-döme, huru en sådan reform i stort sedt skulle verka.

Klart är, att i kommuner med ett sammanlagdt fyrktal af 10,000 och därunder det relativa maximum ($\frac{1}{10}$) redan nu förhindrar, att någon utöfvar rösträtt för mer än 1,000 fyrkar. *Den föreslagna begränsningen af det absoluta maximum kan sålunda blifva af praktisk verkan allenast i kommuner med mer än 10,000 fyrkar.*

Sådana kommuners förekomst inom skilda delar af landet framgår närmare af efterföljande tabell, som utarbetats med ledning af senast offentliggjorda officiella uppgifter. ¹⁾

¹⁾ Bidrag till sv. off. stat. (litt. U): Kommunernas fattigvård och finanser år 1903.

Landskommuner år 1903.

Län (Landsbygd)	Hela antalet kom- muner	Däraf kom- muner med mer än 10,000 fyrkar		Län (Landsbygd)	Hela antalet kom- muner	Däraf kom- muner med mer än 10,000 fyrkar	
		Antal	%			Antal	%
				Transport	1,060	440	—
Stockholms län	110	53	48.2	Blekinge län	35	21	60.0
Uppsala „	85	26	30.6	Kristianstads län	143	57	39.9
Södermanlands län	91	40	44.0	Malmöhus län	241	124	51.5
Östergötlands „	149	56	37.6	Hallands „	86	27	31.4
Jönköpings län	127	28	22.0	Göteb. och Bohus län	87	33	38.0
Kronobergs „	85	36	42.4	Älfsborgs län	220	34	15.5
Kalmar „	101	40	39.6	Skaraborgs „	260	24	9.2
Gottlands „	92	4	4.3	Värmlands „	87	53	60.9
Örebro län	58	42	72.4	Västernorrlands län	63	45	71.4
Västmanlands län	68	38	55.9	Jämtlands län	59	22	37.3
Kopparbergs „	47	41	87.2	Västerbottens län	24	18	75.0
Gäflleborgs län	47	36	76.6	Norrbottnens „	21	17	81.0
Transport	1,060	440	—	Summa	2,386	915	38.3

Tabellen utvisar, att af rikets samtliga 2,386 landskommuner ej färre än 915, eller 38,3 %, år 1903 hade ett sammanlagdt röstetal af öfver 10,000 fyrkar och sålunda kunna beröras af den här föreslagna begränsningen. Förhållandena ställa sig dock härutinnan mycket olika inom olika län. Högsta relativa antalet dylika kommuner anträffas i Kopparbergs (87,2 %), Norrbottens (81,0 %), Gäflleborgs (76,6 %), Västerbottens (75,0 %), Örebro (72,4 %), Västernorrlands (71,4 %) Värmlands (60,9 %), Blekinge (60,0 %), Västmanlands (55,9 %), samt Malmöhus län (51,5 %); relativt fåtaliga voro däremot sådana kommuner med höga röstetal i Gottlands (4,3 %), Skaraborgs (9,2 %), Älfsborgs (15,5 %), Jönköpings (22,0 %), Uppsala (30,6 %) samt Hallands län (31,4 %).

I den mån inom dessa kommuner med sammanlagdt mer än 10,000 fyrkar finnes någon eller några innehafvare af mer än 1,000 fyrkar, måste den nu föreslagna begränsningen verkligen öfva inflytande på den kommunala rösträttens fördelning.

Till belysande af detta spörsmål finnas tyvärr inga senare uppgifter än de för år 1892, som af statistiska centralbyrån särskildt införskaffades och publicerades och på hvilka de utredningar grundades, som utmynnade i den nu gällande begränsningen af rösträtten inom

landskommunerna. Med ledning af de då vunna resultaten kunna emellertid vissa slutsatser dragas beträffande äfven de nuvarande förhållandena. Man torde nämligen, utan risk att begå något afsevärdt misstag, kunna förutsätta, att åtminstone de kommuner, där redan år 1892 förefunnos röstinnehafvare med mer än 1,000 fyrkar, allt fortfarande befinna sig i samma situation. Finner man sålunda vid närmare granskning, att i några af de landskommuner, som enligt sist tillgängliga uppgifter (år 1903) hade sammanlagdt mer än 10,000 fyrkar, redan 1892 förefunnos någon eller några innehafvare af mer än 1,000 fyrkar, så följer däraf, att *åtminstone* i dessa kommuner den af oss förordade begränsningen verkligen kommer att inskränka ifrågavarande röstinnehafvares rösträtt.

En verkställd undersökning af detta spörsmål lämnar följande resultat.

Landskommuner med mer än 10,000 fyrkar år 1903, där redan år 1892 förefunnos röstägande med mer än 1,000 fyrkar.

Län (Landsbygd)	Antal kommuner	% af samtliga kommuner	Län (Landsbygd)	Antal kommuner	% af samtliga kommuner
			Transport	341	—
Stockholms län	37	33.6	Göteb. och Bohus län	14	16.1
Uppsala „	19	22.4	Älfsborgs län	21	9.5
Södermanlands län	36	39.6	Skaraborgs län	15	5.8
Östergötlands „	37	24.8	Värmlands „	37	42.5
Jönköpings län	17	13.4	Örebro län	36	62.1
Kronobergs „	18	21.2	Västmanlands län.....	30	44.1
Kalmar län.....	29	28.7	Kopparbergs „	24	51.1
Gottlands län	1	1.1	Gäffleborgs län.....	28	59.6
Blekinge „	7	20.0	Västernorrlands län ...	34	54.0
Kristianstads län	32	22.4	Jämtlands län	10	16.9
Malmöhus län	92	38.2	Västerbottens län.....	12	50.0
Hallands „	16	18.6	Norrbottnens län	12	57.1
Transport	341	—	Summa	614	25.7

Det visar sig sålunda, att 614 kommuner, utgörande 25,7 % af rikets samtliga landskommuner, skulle år 1903 hafva berörts af begräns-

ningen under förutsättning af att inom desamma ägarne af de högsta fyrktalen fortfarande förekommit i samma utsträckning som år 1892 var fallet. Förhållandena i detta hänseende inom olika delar af landet framgår närmare af efterföljande gruppering, där länen ordnats efter procenttalet kommuner, som drabbats af begränsningen.

Gottlands, Skaraborgs } och Älfsborgs län.	1—10 %	Kalmar, Stockholm, } Malmöhus och Söder- manlands län.	29—40 %
Jönköpings, Göteborgs } och Bohus, Jämtlands, Hallands och Blekinge } län.	13—20 %	Värmlands och Väst- manlands län.	43—44 %
Kronobergs, Uppsala, } Kristianstads och Öster- götlands län.	21—25 %	Västerbottens, Kop- parbergs, Västernorr- lands, Norrbottens } Gäfleborgs och Örebro län.	50—62 %

Huruvida och i hvad utsträckning förhållandena ändrats sedan år 1892, kan ej med full bestämdhet påvisas. Tillräcklig ledning för ett omdöme om utvecklingens hufvuddrag torde dock vinnas af efterföljande tabell öfver de förändringar, som de särskilda slagen af fyrktal varit underkastade från år 1892 till år 1903.

	Ar 1892	Ar 1893	Ökning (+) eller minskning (—).	
			Fyrktal	%
Fyrktal för i mantal satt jord	12,952,539	13,830,945	+ 878,406	+ 6.8
„ „ jordbruksfastighet utan mantal	543,974	628,157	+ 84,183	+ 15.5
„ „ annan fastighet.....	1,606,473	2,983,433	+ 1,376,960	+ 85.7
„ „ alla öfriga beskattningsföremål	9,105,010	16,958,457	+ 7,853,447	+ 86.3
Hela fyrktalet	24,207,996	34,400,992	+ 10,192,996	+ 42.1

Under den ifrågavarande perioden utgjorde fyrktalets hela ökning inom rikets landskommuner ej mindre än 42,1 %, men denna tillväxt fördelade sig mycket ojämnt på de olika länen. Vid en närmare granskning finner man, att den i hufvudsak kommer på just de län, inom hvilka en jämförelsevis hög procent af antalet kommuner skulle,

enligt nyss anförda tablå, drabbas af den föreslagna sänkningen utaf det absoluta röstmaximum. Dessa län sammanfalla fullständigt med landets stora industritrakter, och därmed står i fullkomlig samklang, att den starka ökningen af fyrktalet i endast ringa grad belöpte sig på jordbruksfastighetens ökade värde (7,1 %), utan nästan uteslutande berodde på tillväxten af de båda andra beskattningsföremålen »annan fastighet» (85,7 %) och »alla öfriga beskattningsföremål» (86,3 %). Fyrktalets ökning är sålunda att i hufvudsak tillskrifva industriens utveckling, den kommer företrädesvis till synes i de län, där storindustrien är mäktigast och de stora fyrktalen genom kommunernas storlek kunna göra sig gällande. Inom dessa län är det dock ej alla grupper af fyrkägare, som sett sina röstetal afsevärdt ökas; för jordbrukarne, större och mindre, är tillväxten jämförelsevis obetydlig, men däremot så mycket större för industriens män, nämligen å ena sidan arbetsgifvare — enskilde eller bolag af olika slag — å den andra sidan industriarbetarne.

Den allmänna utvecklingen har sålunda otvifvelaktigt gått i den riktningen, att i industridistriktens stora kommuner fyrktalen för industrien starkt tillväxt och sålunda de höga röstetalen intill 5,000 fyrkar alltmer ökats i antal och betydelse utan hinder af det relativa röstmaximum.

I denna utveckling af de kommunala rösträttsförhållandena, i den mån de beröra landstingens sammansättning, hafva vi ansett ett reglerande ingripande vara af behovet påkalladt. Vi anse det nämligen hvarken för industrien nödigt eller för det allmänna nyttigt, att den starka ställning inom landstingen, som industriördkande enskilde och bolag redan nu innehafva, än mer utvidgas och stärkes i direkt proportion till den industriella utvecklingen. Äfven där jordbruket är af öfvervägande ekonomisk betydelse, kan på detta sätt dess inflytande på landstingsmannavalen blifva fullkomligt illusoriskt, och detta till favör för en eller annan stor röstägande, ej till förmån för mängden af hans arbetare. Öfverallt där industrien är af förhärskande betydelse, bör den visserligen få tillfälle att kraftigt bevaka sina särskilda intressen, men ej endast arbetsgifvarnes utan ock arbetarnes.

Denna uppfattning är det, som förestafvat den af oss föreslagna ytterligare begränsningen af den kommunala rösträtten vid val af landstingen. I de kommuner, där bruks- och sågverksindustrien eller andra större fabriksgrenar äro förhärskande — vanligen under aktiebolagsformen — skall denna förändring bereda äfven deras arbetare möjlighet

att blifva i någon mån representerade inom landstingen; inom kommuner med såväl industri som afsevärdt jordbruk kommer inflytandet vid dessa val att fördelas mellan jordbrukarne, arbetarne och de stora arbetsgifvarne; i ett mindre antal landbrukskommuner torde de stora egendomsägarna nödgas taga större hänsyn till bönder och småbrukare.

Att den föreslagna sänkningen af det absoluta röstmaximum kommer att influera i nu angifven riktning, är väl otvifvelaktigt, men *huru stark* dess verkan blir, på den frågan kan ett fullt exakt svar ej gifvas. Förut har påvisats, att tillhopa 915 kommuner år 1903 ägde det totala fyrktal, att begränsningen med afseende på dem *skulle kunna* få betydelse; genom jämförelse med förhållandena år 1892 framgår vidare, att så verkligen skulle ske inom åtminstone 614 af dessa kommuner, och slutligen är det uppenbart, att ökningen sedan sistnämnda år af särskildt fyrktalet för »annan fastighet» och »alla öfriga beskattningsföremål» måste hafva bragt ytterligare ett antal kommuner företrädesvis inom Bergslagerne, Norrland och Malmöhus län, i samma situation.

Härvid bör dock erinras, att i kanske flertalet fall, då begränsningen kommer till användning, däraf ingalunda skulle föranledas någon positiv förändring i maktfördelningen eller valresultaten; så är först och främst förhållandet inom de säkerligen ganska talrika kommuner, där de högsta röstetalen endast obetydligt öfverstiga 1,000 fyrkar. Likaså ringa blir den praktiska betydelsen, när de stora röstinnehafvarne icke stå i motsats till, utan hafva gemensamma intressen med de öfriga; så är t. ex. det normala förhållandet mellan större egendomsägare och bönder. De påtagliga förändringarne torde sålunda komma att inskränka sig till de kommuner, där storindustrien, som numera i allt större utsträckning bedrifves af bolag, hittills varit allena-härskande och där minskningen i några röstägares fyrktal från 5,000 till 1,000 får till följd, att de förlora sin öfvermakt eller måste dela den med sina arbetare och bönderna.

Af största betydelse torde den föreslagna begränsningen blifva därutinnan, att den för framtiden afskär den utveckling till fåvälde inom vissa landsting, som på senare tiden allt skarpare framträd. Vårt förslag i denna del afser sålunda ej ett brytande med de ursprungliga och hittillsvarande förhållandena i fråga om landstingens faktiska sammansättning, utan torde snarare vara ägnadt att betrygga desamma och förebygga de olägenheter, som visat sig vara i vissa fall förknippade med den nuvarande utvecklingen.

Stadgandet om den af oss föreslagna begränsningen har gifvetvis sin plats i landstingsförordningen och torde, i händelse vårt förslag vinner bifall, från Kungl. Maj:t kunna förväntas förslag till den häraf betingade ändringen i sagda förordning.

Vi föreslå ingen förändring i afseende å antalet eller valbarhetsvillkoren liksom ej heller beträffande stadgandet om frånvaron af arfvode samt den obegränsade rätten till afsägelse.

Med hänsyn till funktionstiden torde den kunna nedsättas till sex år, då ändock nödig kontinuitet bevaras och öfvergångstiden för det nya systemets fullständiga tillämpning blir kortare. Kammaren kommer härigenom i närmare rapport med valmännen, en förändring, som ej kan hafva annat än gynnsam inverkan på kammarens auktoritet.

Vidare föreslås, att funktionstiden i likhet med förhållandet beträffande Andra Kammaren skall räknas från den 1 januari (nu från valdagen), detta för att bereda fast grundval för det proportionella valsättets användande. Uppkommen ledighet bör fyllas allenast för den af sexårsperioden återstående tiden liksom ock nya val efter Konungens förordnande böra ske för samma tid. För att fylla under perioden uppkommen ledighet föreslå vi, att inom hvarje valkrets skall samtidigt med valet af riksdagsmän och i enahanda ordning väljas lika antal suppleanter.

I fråga om valkretsindelningen för val till Första Kammaren anse vi praktiska skäl tala för bibehållande af den nuvarande anordningen. Häraf följer, att stad, som ej i landsting deltagar, skulle bibehållas vid sin rätt att bilda egen vakrets. I sådan stad, som ej äger rätt att välja mera än en riksdagsman, kan sålunda det proportionella valsättet icke komma till användning. Då detta undantag — visserligen en lucka i systemet — kommer att äga rum endast i ett fåtal fall, för närvarande Norrköping och Gäfle, och då allvarsamma invändningar kunna göras mot sådana städers sammanslagning med landstingen i och för riksdagsmannavalet, hafva vi icke funnit skäl föreslå en sådan förändring. För att proportionellt valsätt skall kunna användas och komma till sin rätt, är det gifvetvis nödvändigt, att vid allmänna val alla riksdagsmännen i en valkrets väljas på en gång. För att få en successiv förnyelse af kammaren och härigenom bevara kontinuiteten i densamma, anse vi nödigt och lämpligt, att valkretsarna indelas i sex grupper, då hvarje år en af dessa grupper kommer att välja. Antal valkretsar i hvarje grupp såväl som den ordningsföljd, i hvilken dessa skola väljas, bestämmas i vallagen.

*Öfriga
ändringar
i fråga om
Första
Kammarens
bildande.*

Valkretsar
för andra-
kamarvalen.

I den kungl. rösträttspropositionen till 1904 och 1905 års Riksdagar var i fråga om valkretsindelning för val till Andra Kammaren som regel fastslaget, att hvart och ett af rikets län skulle utgöra en valkrets. Möjlighet var dock lämnad, att, där förhållandena så medgäfvade eller fordrade, dela länet i två valkretsar; i bifogadt förslag till vallag hade detta medgifvande tillämpats i sex län.

En bland de väsentliga orsakerna till att det kungl. förslaget om införande af proportionell valmetod i förening med allmän rösträtt icke lyckades tillvinna sig Riksdagens bifall, var helt visst, att de föreslagna valkretsarne voro för stora. Följden häraf skulle blifva, ansåg man, att valmännen icke kunde komma i sådan personlig beröring hvarken med hvarandra eller med kandidaterna som vore önskvärd, att hela valproceduren härigenom blefve invecklad och tung och att valen alltför mycket komme att läggas i händerna på valledningen. Olägenheterna med de stora valkretsarna gjorde sig särskildt gällande i de delar af landet, som hade en jämförelsevis gles befolkning. Då dessa anmärkningar ur praktisk synpunkt icke sakna fog, uppstår frågan, huruvida icke valkretsarne, utan att syftet med proportionella val uppgifves, skulle kunna göras mindre.

Redan inom proportionella valkommittén gjordes allvarliga invändningar mot de stora valkretsarna, och två reservanter föreslogo i särskilda reservationer i sådant syfte en annan valkretsindelning.

Låt vara att det proportionella systemets innersta syfte kommer bäst fram i stora valkretsar, så torde väl af alla erkännas, att valsättet med fördel kan användas äfven i mindre valkretsar, förutsatt att man lyckas finna en lämplig metod. Gifvet är dock, att med de mindre kretsarne möjligheten för flera olika politiska skiftningar att hvar för sig göra sig gällande blir mindre. Detta måste dock framstå såsom en mindre olägenhet, särskildt vid jämförelse med majoritetsvalen, där endast ett parti, majoritetspartiet, är tillförsäkradt inflytande.

Vi tveka sålunda icke att förorda en valkretsindelning med betydligt mindre valkretsar än de, som voro föreslagna i det ofvan omnämnda kungl. förslaget 1904 och 1905, dock bör ingen valkrets väljas mindre än tre riksdagsmän.

Proportionell
valmetod.

Vid tillämpning af det proportionella valsättet till båda kamrarna kan man tänka sig två möjligheter: *antingen* att erhålla en metod, som lämpar sig för användning i båda fallen — eventuellt äfven vid utskottsvalen inom kamrarna — *eller* också att få *en* metod för andra-kammarvalen och *en annan* för val inom landstingen och utskottsval inom kamrarna.

Den valmetod, som hösten 1903 framlades af den särskilda kungl. kommittén och som sedan upptogs af Kungl. Maj:t och bilades de kungl. propositionerna af 1904 och 1905, har inom och utom landet tillvunnit sig ett vackert erkännande. Ute i bygderna har man emellertid anmärkt på de vidlyftiga valförberedelserna och äfven i öfrigt gärna sett, att förenklingar kunde vidtagas. Skulle proportionellt valsätt användas inom landstingen och vid utskottsval inom kamrarne, kan metoden ej därvid komma till användning såsom onödigt invecklad.

Af dessa skäl vore det synnerligen önskvärdt, att större förenklingar vidtoges eller att man tänkte sig på annan väg nå målet.

Förenklingar i den framlagda metoden torde utan svårighet kunna genomföras. De två förberedelsehandlingarna — inlämnande af valförslag och sedan af vallistor — borde kunna sammanslås till en enda, som eventuellt kunde suppleras med anmälan om förbindande vid platsfördelningen af olika listor. Äfven det obligatoriska inlämnandet af kandidaternas medgifvande att uppsättas på viss lista kunde lämpligen alldeles bortfalla och bestämmelse komma i stället om förfrågan från Konungens befallningshafvande eller annan valförrättare till kandidat, som uppsatts på två eller flera listor, om den lista, å hvilken han önskade uppsättas. Äfven andra förenklingar borde vara praktiskt genomförbara, men torde dessa antydningar göra till fyllest för att ådagalägga, att *metoden kan i hög grad förenklas*.

Vi hålla emellertid före, att det efter ett eventuellt riksdagsbeslut i öfverensstämmelse med denna motions slutytyrkande bör öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att pröfva, om icke någon enklare metod kan finnas lämplig, utan att längre tidsutdräkt därpå förorsakas.

I detta syfte tillåta vi oss bifoga ett af öfverdirektör Phragmén uppsatt, synnerligen enkelt förslag, hvilket är en förbättring af den s. k. Thieleska metoden och torde vara förtjänt af närmare pröfning. Det synes vara lämpligt att använda såväl för andra-kammarvalen som inom landstingen, och sättet för dess användning framgår af det bifogade förslaget till vallag. Förslaget förutsätter inga förberedande åtgärder såsom upprättande af s. k. valförslag och officiella vallistor samt deras godkännande af kandidaterna. Valmannens åtgöranden äro ungefär desamma som vid majoritetsvalen, särskildt i flermansvalkretsar. Något obehörigt inflytande af en valledning, utöfver hvad som sker vid majoritetsval, kan ej befaras.

Det förslag till ändring i regeringsformen och riksdagsordningen, som vi här framlägga, förutsätter såsom nödig komplettering en vallag samt ändring i landstingsförordningen. Det torde emellertid med viss-
het kunna antagas att, därest Riksdagen godkänner vår hemställan, Kungl. Maj:t kommer att förelägga Riksdagen förslag i berörda afseenden. I allt fall hafva vi icke velat underlåta att för påseende och granskning bifoga ett förslag till vallag för båda kamrarna.

I anslutning till hvad vi sålunda anfört, tillåta vi oss vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte antaga såsom hvilande, för vidare grundlagsenlig behandling, följande förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 6 till och med 10, 13 till och med 25, 27, 28 och 38 riksdagsordningen äfvensom till öfvergångsstadganden i riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män att föreslå tre behörige personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhålles med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, Första Kammaren och Andra Kammaren, hvilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskildt af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad vallag stadga. Kamrarna — — — sammankalla.

Hos urtima riksdag — — — sammanhang.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, att väcka och upptaga frågor rörande

förändringar i grundlagarne, så ock i vallag, hvarom i 49 § förmäles, att yttranden däröfver till Riksdagen afgifva, samt att granska de i statsrådet förda protokoll; ett statsutskott, att utreda — — — — — kyrkolagarnes förbättring.

Å urtima riksdag skola — — — — — förekommande ärenden.

Riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första Kammarens ledamöter skola till ett antal af etthundra-femtio för en tid af sex år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje — — — — (lika med nuvarande) — — — — — folkmängd.

3. För — — — — — (lika med nuvarande) — — — — — riksdagsman.

4. Därest — — — — — (lika med nuvarande) — — — — — riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, bestämmes hvart femte år af Konungen; dock må hvad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Valkretsarne i riket indelas efter län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, i sex grupper. Denna indelning innehålles i vallagen.

7. Upphör stad att i landsting deltaga, inträder stadens rätt att utse riksdagsman, först då nya bestämmelser om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarna därefter utfärdas och nya allmänna val skola ske inom den grupp af valkretsar till hvilken det län, där staden är belägen, hör.

8. Äro — — — — — (lika med nuvarande mom. 7) — — — — — riksgäldskontoret.

§ 7.

1. Inom hvar och en af de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, samt efter den ordning, som i vallagen är mellan grup-

perna stadgad, förrättas hvart sjätte år för hvarje valkrets allmänna val af vederbörande landsting och stadsfullmäktige till riksdagsmän i Första Kammaren för nästföljande sexårsperiod. Valen förrättas af landsting vid lagtima möte och af stadsfullmäktige vid sammanträde under september månad.

2. Har Konungen förordnat nya val, förrättas sådana ofördröjligen inom hvarje valkrets för den tid som återstår af den för valkretsen gällande valperiod. Landsting sammanträder för det ändamål, där så erfordras, till urtima möte.

3. Då riksdagsman utses, väljas ock i enahanda ordning inom hvarje valkrets lika antal suppleanter. Ordningen suppleanterna emellan bestämmes sålunda, att tidigare vald suppleant har företräde framför senare vald. Äro genom samma val utsedda två eller flera suppleanter, bestämmes ordningen dem emellan efter deras olika röstetal och vid lika röstetal genom lottning.

§ 8.

Till ledamöter i Första Kammaren och till suppleanter för dem kunna endast väljas män, som — — — — (lika med nuvarande § 9) — — befattning.

§ 9.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Skola inom en valkrets flera ledamöter än en eller flera suppleanter än en utses, är valet proportionellt, på sätt i vallagen stadgas.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställt.

§ 10.

För — — — — — (lika med nuvarande lydelsen af första punkten) — — — — justitiedepartementet. Fullmakterna underskrifvas, när valet verkställes af landsting, af dess ordförande, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, utaf stadsfullmäktiges ordförande jämte två af desse fullmäktige.

§ 13.

1. Har ledamot i Första Kammaren afgått före utgången af den tid, för hvilken han blifvit vald, inträder vederbörande suppleant från den valkrets, den afgångne tillhörde, för den återstående tiden.

2. Afgår riksdagsman för valkrets, som enligt gällande valkretsindelning icke längre äger att i den afgångnes ställe hafva ledamot i Första Kammaren, inträder såsom ledamot närmast i tur varande suppleant från valkrets, som enligt hvad i § 6 mom. 8 sägs är till ökning i antalet riksdagsmän berättigad. Sådan ledamot innehar sin befattning till utgången af det år, då nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall äga rum inom den valkrets, där han blifvit till suppleant vald, eller Konungen förordnar nya val.

3. Skall suppleant inträda såsom ledamot i Första Kammaren och finnes för vederbörande valkrets vald suppleant icke att tillgå, företages ofördröjligen val af sådan. Landsting sammanträder för det ändamål, där så erfordras, till urtima möte.

4. För suppleant, hvilken inträder såsom ledamot i Första Kammaren, utfärdas fullmakt, när suppleanten utsetts af landsting, af den, som vid tiden för inträdet är ordförande i landstinget, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, utaf stadsfullmäktiges ordförande jämte två af desse fullmäktige.

Öfvergångsstadganden.

1. Riksdagsman i Första Kammaren, som blifvit utsedd för en tid af nio år, äger med sin befattning fortfara till utgången af det kalenderår, under hvilket nio år från valet förflyta.

Då sådan riksdagsman afgår, företages, där så erfordras, af vederbörande valkrets nytt val af ledamot i Första Kammaren i den afgångnes ställe för tiden intill utgången af det år, under hvilket nytt allmänt val för nästkommande sexårsperiod skall inom valkretsen hållas. På samma gång utses suppleant för sådan ledamot.

2. Förordnar Konungen nya val till Första Kammaren, innan samtliga de sex grupper, i hvilka valkretsarne äro indelade, förrättat

allmänt val för nästföljande sex år, skola de nya valen icke gälla längre tid än:

för valkretsar, som tillhöra första gruppen, till och med kalenderåret näst efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra andra gruppen, till och med andra kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra tredje gruppen, till och med tredje kalenderåret efter det, då valet hålles,

för valkretsar, som tillhöra fjärde gruppen, till och med fjärde kalenderåret efter det, då valet hålles,

samt för valkretsar, som tillhöra femte gruppen, till och med femte kalenderåret efter det, då valet hålles.

För valkretsar, som tillhöra sjätte gruppen, gälla valen till och med sjätte kalenderåret efter det, då valet hålles.

Under kalenderåret närmast före det år, då de af Konungen förordnade valen sålunda upphöra att gälla, förrättas allmänna val af vederbörande valkretsar för närmast därefter följande sex år.

b) *Andra Kammaren.*

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Riket skall vara indeladt i valkretsar, hvilka välja enhvar minst tre riksdagsmän.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundratrettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod, att folkmängden i sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

3. Städer inom olika län må bilda en valkrets. Eljest må delar af ett län icke sammanföras med delar af ett annat län till gemensam valkrets.

Åger stad, som bildar egen valkrets, att utse flere än åtta riksdagsmän, må den stad delas i två valkretsar.

4. Rikets indelning i valkretsar innehålles i vallagen.

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundredrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 8 är stadgadt. Ej må dock i någon valkrets antalet riksdagsmän understiga tre.

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställes af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej:

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 18.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas under september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

Valen till Andra Kammaren äro proportionella och omedelbara. Hvarje röstande äge därvid lika röst.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män, som vid valtillfället äga välrätt inom den valkrets, för hvilken de väljas, eller, där fråga är om stad, bestående af två valkretsar, inom någon af dessa.

§ 21.

För enhvar, som blifvit utsedd till ledamot af Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen af Konungens befallningshafvande fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet.

§ 22.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

- 1) de hinder, allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
- 2) ålder öfver 60 år;
- 3) att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannaupdrag, ehvad den göres vid valtillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af Konungens befallningshafvande.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut,

hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse skett senare än vid valtillfälle, efter erhållen del af Konungens befallningshafvandes beslut sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 11 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvar- efter med målet vidare så förhåles, som i § 11 sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot — — — (lika med nuvarande § 23) — — — — af arfvodet.

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

Rösträtt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

§ 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot af bägge kamrarna eller till ledamot af Första Kammaren för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma, i hvilkendera kammaren han vill inträda eller för hvilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshafvande i den ort, för hvilken han riksdagsmannaupdrag ej mottager, därom göra skyndsam anmälan.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller dess befallningshafvande föranstalta, att annan utses i den afgångnes ställe.

Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligger Konungens befallningshafvande att föranstalta om utseende af annan person i den afgångnes ställe.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallag, hvarom i § 49 regeringsformen förmäles, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor.

2. Utskottet — — — stadgad.

3. Utskottet — — — proposition.

Öfvergångsstadgande.

Intill dess nya val i hela riket till Andra Kammaren första gången förrättas efter utgången af augusti månad 1910, skola i fråga om val till kammaren tillämpas de före år 1909 i sådant hänseende gällande stadganden.

Stockholm den 23 mars 1906.

Alfred Petersson.

Hans Andersson.

*P. Pehrson,
Tömeryd.*

Ernst Lindblad.

P. O. Lundell.

K. E. v. Geijer.

Bilaga A.

Förslag

till

Lag om val till Riksdagen.

I. Val till Riksdagens Första Kammare.

1 kap.

Om grupper af valkretsar och val till Första Kammaren.

1 §.

För valen af Första Kammarens etthundrafemtio ledamöter indelas rikets län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, i följande sex grupper:

a) första gruppen: Stockholms stad, Stockholms län, Södermanlands län, Gäfleborgs län;

b) andra gruppen: Uppsala län, Östergötlands län, Norrköpings stad, Jönköpings län, Kronobergs län, Gottlands län;

c) tredje gruppen: Kalmar läns norra landstingsområde, Kalmar läns södra landstingsområde, Blekinge län, Kristianstads län, Hallands län, Göteborgs stad;

d) fjärde gruppen: Malmöhus län, Malmö stad, Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län;

e) femte gruppen: Älfsborgs län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län; och

d) sjätte gruppen: Kopparbergs län, Gäfle stad, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län, Norrbottens län.

Allmänna val till Riksdagens Första Kammare hållas inom de till första gruppen hörande valkretsar det år, då denna lag träder i kraft,

inom andra gruppens valkretsar året därefter, inom tredje gruppens valkretsar andra året därefter, inom fjärde gruppens valkretsar tredje året därefter, inom femte gruppens valkretsar fjärde året därefter och inom sjätte gruppens valkretsar under femte året efter det, då denna lag blifvit gällande.

Förordnar Konungen nya val, hållas dessa ofördröjligen inom alla valkretsar.

2 §.

Valen ske särskildt för ledamot och särskildt för suppleant. Hvarje röstande äger lika röst.

3 §.

Afser valet endast en person, är den, som erhållit flere godkända röster än någon annan, lagligen vald; och skilje lotten mellan dem, som erhållit lika röstetal.

4 §.

Skola två eller flere personer väljas, är valet proportionellt.

Å röstsedel må härvid upptagas lika många eller färre namn än det antal, som skall väljas.

Har den väljande understrukit något eller några af de å röstsedeln upptagna namnen, skall vid röstsammanräkningen företräde, på sätt i 6 § sägs, tilldelas namn, som är understruket.

5 §.

Ogiltig är röstsedel:

till hvilken användts annat än hvitt papper;

å hvilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med afsikt där anbragt;

af hvilken ej fullt tydligt framgår, hvilken eller hvilka som därmed afses;

hvilken upptager flere namn, än valet afser platser.

Innehåller röstsedel namn å någon, som icke är valbar, gälle dock röstsedeln i fråga om annat namn, som finnes där upptaget.

När på grund af ogillande af röstsedlar nytt val skall ske, därom stadgas i riksdagsordningen.

6 §.

Afser valet att besätta flera platser, skola för bestämmande af valets utgång lika många sammanräkningar af rösterna ske som det antal personer, hvilket skall väljas.

Vid den första sammanräkningen upptages enhvar godkänd röstsedel såsom en röst och skall den, som vid denna sammanräkning erhållit de flesta rösterna, anses vald. Hafva två eller flere erhållit lika röstetal, skilje lotten dem emellan.

Vid därpå följande sammanräkningar skola röstsedlarna upptagas såsom en hel röst eller en bråkdel af en röst, sålunda att röstsedel, som *icke* innehåller namn på någon, hvilken redan är vald, räknas såsom en hel röst, men röstsedel, hvilken innehåller namnet å *en* redan vald person, räknas såsom en half röst, röstsedel, hvilken innehåller namn å *två* redan valde personer, såsom en tredjedels röst o. s. v.

Äro i röstsedel ett eller flera namn understrukna, skall hänsyn tagas till icke understruket namn först sedan alla de, hvilkas namn understrukits, förklarats valda.

Vid de sammanräkningar af röstsedlarna, som ske efter första sammanräkningen, ordnas först valsedlarna eftersom de gälla såsom en hel, en half, en tredjedels eller annan bråkdel af en röst. Därefter räknas rösterna för hvarje grupp särskildt och utföras röstetalen för hvarje namn i hela och hundraedelers röster. En half röst räknas härvid till femtio hundraedelar, en tredjedels röst till trettiotre hundraedelar, två tredjedels röst till sextiosju hundraedelar o. s. v. på sätt här bifogade tabell närmare utvisar.

Slutligen sammanräknas för hvarje person hela och hundraedelers röster och anses den, som erhållit högsta röstetalet, vald. Vid lika röstetal afgöres företrädet genom lottnings.

7 §.

Öfver hvad vid valförrättning förekommit föres protokoll, som i föreskrifven ordning justeras. De afgifna valsedlarna skola af valets förrättare inläggas under försegling och förvaras, till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

8 §.

Fullmakt för vald riksdagsman, som i Riksdagen inträder, skall hafva denna lydelse:

»I kraft af det riksdagsmannaval, som af N. N. landsting (stadsfullmäktige i N. N. stad) blifvit den förrättadt, varder N. N. härigenom befullmäktigad att för tiden från och med den till och med utgången af år vara ledamot af Riksdagens Första Kammare.» Ort och tid.

II. Val till Riksdagens Andra Kammare.

2 kap.

Valkretsar för val till Andra Kammaren.

9 §.

För valen af Andra Kammarens tvåhundra-trettio ledamöter indelas riket i sextio valkretsar, nämligen:

1. Stockholms stads första valkrets, innefattande Nikolai, Klara, Kungsholms, Katarina och Maria territoriella församlingar.

2. Stockholms stads andra valkrets, innefattande stadens återstående del.

3. Stockholms läns södra valkrets, innefattande Södertörns domsaga, Färentuna och Sollentuna härad, Danderyds och Värmdö skeppslag samt Södertälje och Vaxholms städer.

4. Stockholms läns norra valkrets, innefattande återstående del af länet.

5. Uppsala läns valkrets.

6. Södermanlands läns norra valkrets, innefattande Lifgedingets domsaga, samt städerna Eskilstuna, Torshälla, Strängnäs och Mariefred.

7. Södermanlands läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet.

8. Östergötlands läns norra valkrets, innefattande Finspånge läns domsaga, Björkekindes m. fl. härads domsaga utom Östra Eneby och Borgs landskommuner, Hammarkinds m. m. domsaga, Aska härad samt Söderköpings och Motala städer.

9. Norrköpings och Linköpings städers valkrets, innefattande Norrköpings stad med Östra Eneby och Borgs landskommuner samt Linköpings stad.

10. Östergötlands läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet.

11. Jönköpings läns östra valkrets, innefattande Norra och Södra Vedbo, Östra härads och Västra härads domsagor samt Eksjö stad.

12. Jönköpings läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet.

13. Kronobergs läns östra valkrets, innefattande Östra Väreuds och Mellersta Väreuds domsagor samt Växjö stad.

14. Kronobergs läns västra valkrets, innefattande länets återstående del.

15. Kalmar läns norra valkrets, innefattande Tjustras domsaga, Sevede härad samt Västerviks och Vimmerby städer.

16. Kalmar läns mellersta valkrets, innefattande Tunaläns härad, Aspelands och Handbörds samt Norra Möre och Stranda domsagor äfvensom städerna Kalmar och Oskarshamn.

17. Kalmar läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet.

18. Gottlands läns valkrets.

19. Blekinge läns valkrets.

20. Kristianstads läns sydöstra valkrets, innefattande Villands härad, Gärds och Albo samt Ingelstads och Järestads domsagor äfvensom städerna Kristianstad och Simrishamn.

21. Kristianstads läns nordvästra valkrets, innefattande återstoden af länet.

22. Malmöhus läns norra valkrets, innefattande Luggude domsaga och Rönnebergs härad.

23. Malmöhus läns mellersta valkrets, innefattande Onsjö, Harjagers och Torna härad samt Färs och Frosta domsagor.

24. Malmöhus läns södra valkrets, innefattande återstoden af länets landsbygd samt staden Skanör med Falsterbo.

25. Malmöhus läns landstingsområdes stadsvalkrets, innefattande städerna Hälsingborg, Landskrona, Lund, Ystad och Trelleborg.

26. Malmö stads valkrets.

27. Hallands läns norra valkrets, innefattande Hallands läns norra och Hallands läns mellersta domsagor samt städerna Kungsbacka, Varberg och Falkenberg.

28. Hallands läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet.

29. Göteborgs och Bohus läns norra valkrets, innefattande Norr-

vikens och Sunnervikens domsagor samt städerna Strömstad, Lysekil och Uddevalla.

30. Göteborgs och Bohus läns södra valkrets, innefattande återstoden af länets landstingsområde.

31. Göteborgs stads valkrets.

32. Älfsborgs läns norra valkrets, innefattande Nordals, Sundals och Valbo samt Tössbo och Vedbo domsagor äfvensom staden Åmål.

33. Älfsborgs läns mellersta valkrets, innefattande Flundre m. fl. härad och Vätte m. fl. härads domsagor, Gäsene härad samt Vänersborgs och Alingsås städer.

34. Älfsborgs läns södra valkrets, innefattande återstoden af länet.

35. Skaraborgs läns norra valkrets, innefattande Norra Vadsbo och Södra Vadsbo domsagor, Kinne härad och staden Mariestad.

36. Skaraborgs läns östra valkrets, innefattande Vartofta och Frökinds samt Gudhems och Kåkinds domsagor, Vilske och Valle härad samt städerna Sköfde, Hjo och Falköping.

37. Skaraborgs läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet.

38. Värmlands läns norra valkrets, innefattande Älfdals härad och Fryksdals domsaga.

39. Värmlands läns östra valkrets, innefattande Östersysslets domsaga, Nyeds, Kils och Karlstads härad samt städerna Karlstad, Kristinehamn och Filipstad.

40. Värmlands läns västra valkrets, innefattande återstoden af länet.

41. Örebro läns bergslags valkrets, innefattande Nora domsaga, Nya Kopparbergs samt Lindes och Ramsbergs bergslag äfvensom städerna Nora och Lindesberg.

42. Närkes östra valkrets, innefattande Fellingsbro, Glanshammars, Örebro och Askers härad samt Örebro stad.

43. Närkes västra valkrets, innefattande återstoden af Örebro län.

44. Västmanlands läns södra valkrets, innefattande Västmanlands södra och Västmanlands västra domsaga samt städerna Västerås, Köping och Arboga.

45. Västmanlands läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.

46. Kopparbergs läns östra valkrets, innefattande Hedemora domsaga, Falu domsagas norra tingslag samt städerna Falun och Hedemora.

47. Kopparbergs läns västra valkrets, innefattande Västerbergslags samt Nås och Malungs domsagor, Falu domsagas södra tingslag och staden Säter.

48. Kopparbergs läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.
49. Gästriklands valkrets, innefattande Gästriklands domsaga och Gäfle stad.
50. Hälsinglands södra valkrets, innefattande södra Hälsinglands domsaga och Söderhamns stad.
51. Hälsinglands norra valkrets, innefattande återstoden af Gäfleborgs län.
52. Medelpads valkrets, innefattande Medelpads västra och Medelpads östra domsagor samt Sundsvalls stad.
53. Ångermanlands södra valkrets, innefattande Säbrå och Gudmundrå tingslag, Ångermanland mellersta och Ångermanlands västra domsagor samt Härnösands stad.
54. Ångermanlands norra valkrets, innefattande återstoden af länet.
55. Jämtlands läns södra valkrets, innefattande Jämtlands östra och Härjedalens domsagor samt Östersunds stad.
56. Jämtlands läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.
57. Västerbottens läns södra valkrets, innefattande Västerbottens södra och Västerbottens västra domsagor samt Umeå stad.
58. Västerbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.
59. Norrbottens läns södra valkrets, innefattande Piteå och Luleå domsagor samt Piteå och Luleå städer.
60. Norrbottens läns norra valkrets, innefattande återstoden af länet.

3 kap.

Om valdistrikt och om valnämnd för val till Andra Kammaren.

10 §.

Inom de särskilda valkretsarna förrättas valen i allmänhet kommunvis, och hvarje kommun bildar då ett valdistrikt; men kommun, som till följd af folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må på därom gjord framställning efter beslut af Konungens befallningshafvande i länet delas i två eller flera valdistrikt.

11 §.

När förslag om en kommuns delande i skilda valdistrikt eller om ändring i redan skedd indelning hos Konungens befallningshafvande väckes, varde yttrande däröfver affordradt kommunalstämma på landet samt stadsfullmäktige och magistrat i stad. Skall kommun på landet delas, bör därvid iakttagas, att delar af samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valdistrikt. Beslut om distriktsindelning skall af Konungens befallningshafvande kungöras, men beslutet träder, sedan det blifvit gällande, ej i tillämpning förrän i afseende å det val, som näst efter ingången af det följande året skall enligt 18 § 1 mom. riksdagsordningen förrättas.

12 §.

Höra delar af samma kommun till olika valkretsar, bildar hvarje del ett valdistrikt.

13 §.

För hvarje valdistrikt å landet skall finnas en valnämnd af fem inom distriktet boende personer. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnar Konungens befallningshafvande årligen före februari månads utgång. De fyra ledamöterna jämte två suppleanter väljas å första ordinarie kommunalstämma hvarje år i den ordning, som om nämndemansval är stadgadt. Det åligger kommunalstämmans ordförande att ofördröjligen utan lösen låta tillställa enhvar af de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag af stämmaprotokollet, i hvad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blifvit till ordförande och suppleant för honom utsedda, låter Konungens befallningshafvande i länskungörelserna meddela underrättelse.

14 §.

De åligganden, som på landet tillhöra valnämnd eller dess ordförande, fullgöras i stad af magistraten.

4 kap.

Om röstlängd för val till Andra Kammaren.

15 §.

För hvarje valdistrikt skall röstlängd upprättas på landet och i stad, där magistrat ej finnes, af den tjänsteman, som verkställer debitering af utskylderna till kronan, samt i annan stad af magistraten eller, där särskilda tjänstemän äro för nämnda debitering förordnade, af dessa under magistratens inseende.

16 §.

Röstlängd upprättas före den 1 juli hvarje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla manliga invånare inom valdistriktet, hvilka vid årets början uppnått tjugufem års ålder. Enhvar sådan person, om hvilken upplysning ej vinnes, att han den 15 juni brister i något af hvad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att den, som icke varit i kommun mantalsskrifven å sådan tid, att han under sistförflutna året skolat därstädes erlægga utskylder, ej må upptagas såsom röstberättigad med mindre af tillgängliga handlingar framgår eller eljest styrkes, att honom i hans mantalsskrifningsort påförda, sistnämnda år till betalning förfallna utskylder blifvit erlagda eller att han icke detta år haft att erlægga några sådana utskylder.

Närmare föreskrifter i afseende å röstlängdens upprättande så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas af Konungen.

17 §.

Senast den 1 juli skall röstlängd vara afsänd eller aflämnad för landet till ordförande i valnämnden och i stad till magistraten, där denne ej själf verkställt upprättandet.

18 §.

Från och med den 3 till och med den 9 juli skall röstlängden vara å lämpligt ställe inom valdistriktet under behörig tillsyn framlagd för granskning. Det åligger valnämndens ordförande eller magistraten att ej mindre senast den 25 juni kungöra, på sätt här nedan i 19 § sägs, tid och ställe för framläggandet än äfven ofördröjligen efter röstlängdens mottagande till enhvar i röstlängden upptagen person, som däri icke antecknats såsom röstberättigad, härom med allmänna posten sända underrättelse med angifvande af den eller de omständigheter, på grund hvaraf han från rösträtt uteslutits.

Till dem, hvilka åtnjuta fattigunderstöd eller sakna stadigt hemvist, vare dock ej nödigt att sända underrättelse, som ofvan sägs.

I kungörelse samt underrättelse, hvarom i denna § förmäles, skall jämväl intagas tiden, inom hvilken anmärkning mot röstlängd för att upptagas till pröfning bör, jämlikt 20 § här nedan, vara till valnämndens ordförande eller magistraten inlämnad, samt tid och ställe för pröfning enligt 23 § af sålunda gjorda anmärkningar.

19 §.

Kungörelse samt underrättelse, hvarom i 18 § förmäles, skola affattas enligt formulär 1 och 2 vid denna lag. Blanketter till nämnda underrättelse tillhandahållas vederbörande af Konungens befallningshafvande.

Nämnda kungörelse skall uppläsas i kyrkan; varde ock, där så kan ske, i ortstidningar införd.

20 §.

Vill någon, hvilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller anser någon, att annan icke må vara däri upptagen såsom röstberättigad, äger han att sina anmärkningar, skriftligen affattade och åtföljda af de bevis han vill åberopa, ingifva till valnämndens ordförande eller magistraten sist den 15 juli före klockan tolf på dagen.

21 §.

Har i rätt tid anmärkning af någon gjorts därom, att annan i röstlängden upptagits såsom röstberättigad, skall därom till denne af

valnämndens ordförande eller magistraten ofördröjligen med allmänna posten sändas underrättelse med angifvande af dagen för anmärkningens pröfning. Blanketter till sådan underrättelse, affattade i öfverensstämmelse med formulär 3 vid denna lag, skola af Konungens befallningshafvande hållas vederbörande till handa.

22 §.

Varder anmärkning ej ingifven inom föreskrifven tid, kommer den ej under pröfning.

23 §.

Den 25 juli eller, om söndag då infaller, nästa dag sammanträder på landet för hvarje valdistrikt valnämnden för pröfning af de mot röstlängden framställda anmärkningar, som i rätt tid ingifvits. Samma lag vare i stad för magistraten, dock att sammanträde, som skulle hållas å måndag, i stället äger rum nästa dag. Sammanträdet, som är offentligt, skall börja klockan 10 förmiddagen.

Sedan vid sammanträdet tillfälle lämnats till bemötande af gjorda anmärkningar med rätt för dem, hvikas rösträtt blifvit enligt 20 § bestridd, att åberopa jämväl omständigheter, som inträffat efter den 15 juli, skall valnämnden eller magistraten öfver alla i behörig tid framställda anmärkningar omedelbart eller senast dagen efter slutad förhandling afkunna beslut, som, med angifvande i korthet af skälen därför, intagas i det vid sammanträdet förda protokoll.

I röstlängden införas de rättelser, som af dessa beslut föranledas.

Röstlängden, sålunda rättad, underskrifves af valnämnden eller magistraten, hvarefter längden jämte protokollet och alla dithörande handlingar ofördröjligen insändas till Konungens befallningshafvande i länet.

24 §.

Har anmärkning mot röstlängden ej inom behörig tid framställts, varde intyg därom af valnämndens ordförande eller magistraten tecknadt å längden, som därefter insändes till Konungens befallningshafvande i länet.

25 §.

1. Vill någon klaga öfver beslut, som i 23 § sägs, göre det medelst besvär, som ingifvas till Konungens befallningshafvande i länet före klockan tolf å tionde dagen från den dag, då beslutet afkunnades.

2. Afse besvären annan än klaganden, skola de ingifvas i två exemplar; och vare i sådant fall klaganden skyldig att genast åter uttaga det ena exemplaret af besvärshandlingarna och honom, det vederbör, det tillstålla samt inom den tid af minst två, högst fjorton dagar, som Konungens befallningshafvande efter omständigheterna i hvarje särskildt fall bestämmer, till Konungens befallningshafvande inkomma med bevis om dagen för delgifningen.

26 §.

Ingifvas ej besvären inom föreskrifven tid, eller inkommer ej bevis, som i 25 § 2 mom. sägs, inom därför bestämd tid, varda besvären ej upptagna till pröfning.

27 §.

Har före utgången af den för ingifvande af delgifningsbevis bestämda tid klaganden låtit besvärshandlingarna tillställas honom, som vederbör, äge denne att inom den tid af minst två, högst fjorton dagar, som Konungens befallningshafvande utsätter, räknad från dagen för handlingarnes delgifning; till Konungens befallningshafvande inkomma med förklaring.

28 §.

Hvad i afseende å besvärshandlingars delgifning och ingifvande af bevis därom samt förklarings afgifvande bör iakttagas så ock påföljden för försummelse att i rätt tid inkomma med delgifningsbevis skall tecknas på besvärsskriften.

29 §.

Så snart inkommet besvärsmål är i skick att kunna afgöras, teckne Konungens befallningshafvande å besvärshandlingarne, som ej må till part återställas, sitt utslag och införe i röstlängden de rättelser, som däraf föranledas.

30 §.

Öfver Konungens befallningshafvandes utslag må klagan ej föras annat än i sammanhang med besvär öfver själfva valet.

32 §.

När röstlängd, enligt hvad ofvan sägs, blifvit i föreskrifven ordning framlagd och anmärkning däremot ej förekommit eller beslut i anledning af framställd anmärkning gifvits och behörig rättelse i längden gjorts, lände den röstlängd vid de riksdagsmannaval, som därefter hållas, till ovillkorlig efterrättelse, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd; dock att, där på besvär öfver riksdagsmannaval röstlängden i någon del förklarats felaktig, behörig rättelse däri af Konungens befallningshafvande verkställes.

5 kap.

Om kungörande och förrättande af val till Andra Kammaren.

33 §.

När val till Andra Kammaren skall äga rum, låter Konungens befallningshafvande därom i god tid förut utgå kungörelse, som uppläses i kyrkorna och införes i den eller de ortstidningar, däri Konungens befallningshafvandes tillkännagifvanden vanligen intagas. I denna kungörelse upptages antalet af dem, som skola väljas inom valkretsen, och utsättes, utom valdagen, valstället inom hvarje valdistrikt samt tid och ställe för rösternas sammanräknande.

Utgöres valkrets af städer inom olika län, utfärdas kungörelsen gemensamt af Konungens befallningshafvande i dessa län.

34 §.

Valet sker på landet inför den i 13 § omförmälda valnämnd och i stad inför magistraten.

Själfva valet och den slutliga röstsammanräkningen utgöra särskilda valhandlingar.

35 §.

Röstlängden för hvarje valdistrikt skall genom Konungens befallningshafvandes i länet försorg tillställas vederbörande ordförande vid valförrättningen i god tid före valdagen.

36 §.

Valet äger rum inför öppna dörrar. Ej må därvid tal hållas, eller tryckta eller skrifna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som valmyndigheten för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. Uppstår oordning, som ej kan afstyras, äge valmyndigheten att afbryta förrättningen:

I vallokal skall exemplar af denna lag finnas anslaget.

37 §.

Valet skall börja klockan 9 förmiddagen och fortgå till klockan 2 eftermiddagen samt därefter fortsättas å landet från klockan 6 till klockan 8 och i stad från klockan 5 till klockan 9 eftermiddagen.

Hvad nu är stadgadt utgöre ej hinder för valmyndigheten att för valdistrikt, där så finnes nödigt, utsträcka valtiden.

I hvarje fall skall dock, där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom valdistriktet, uppehåll göras å den tid gudstjänsten pågår.

38 §.

Röstsedel må ej lyda å flera, men väl å färre namn än det antal, som skall väljas.

Valman äger understryka ett eller flera af röstsedelns namn; och skall vid röstsammanräkningen företräde, på sätt i 52 § här nedan sägs, gifvas sålunda understruket namn.

39 §.

Vid valet skola begagnas röstsedlar af hvitt papper utan kännetecken. De aflämnas i kuvert af ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, hvilka vid förrättningen tillhandahållas.

Innan valkuvert utlämnas, skall valmyndigheten därå låta intrycka en stämpel, utvisande det valdistrikt, där förrättningen äger rum.

Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

40 §.

Enhvar, som anmäler sig till valet, erhåller, vid valbordet ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas afskilda platser, afsedda att möjliggöra för enhvar att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga en röstsedel i kuvertet äfvensom att med penna, som där hålles för de röstande tillgänglig, kunna stryka under namn å röstsedeln. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnadt, att för såväl valmyndigheten som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valmyndigheten att vaka öfver att valmans förehafvande där ej må af någon kunna iakttagas.

Efter det valmannen vid någon af omförmälda särskilda platser inlagt sin röstsedel i kuvertet och tillslutit detsamma, öfverlämnar han utan dröjsmål personligen kuvertet till ordföranden. Sedan denne förvissat sig om, att den, som vill rösta, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, och tillsett, att kuvertet är behörigen stämpladt men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang hvarmed i röstlängden vid den röstandes namn göres anteckning, att rösträtten utöfvats.

41 §.

Valman, som på grund af kroppsligt fel är oförmögen att i föreskrifven ordning afgifva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själf därtill utser.

42 §.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, sin rösträtt utöfva.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

43 §.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, ordföranden inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

44 §.

De valmän, som vid det klockslag, då uppehåll i valet göres eller valet skall sluta, äro tillstådes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att aflämna sina röstsedlar.

45 §.

När alla, som vid det för valförrättningens slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, aflämnat sina röstsedlar, förklarar ordföranden röstningen afslutad.

Omedelbart därefter uttagas röstsedlarna ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som i öfverensstämmelse med det vid denna lag fogade formulär 4 med därå gjorda anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet afgifna röstsedlar. Jämväl räknas och upptages i protokollet antalet af de personer, som enligt anteckningarna i röstlängden deltagit i valet.

De vid valet afgifna röstsedlarna inläggas härefter i ett hållfast omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst tre närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola jämväl i protokollet aftryckas.

46 §.

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats af ordföranden och två af de närvarande, afslutas förrättningen med tillkännagifvande, att röstsammanräkningen verkställes å tid och ställe, som därtill blifvit utsatt.

Valnämnden eller magistraten insänder därefter ofördröjligen till Konungens befallningshafvande i länet röstsedlarna och valprotokollet jämte röstlängden.

Utgöra städer i olika län en valkrets, insändas röstsedlar och valprotokoll till Konungens befallningshafvande i det län, där den stad, som äger största folkmängden, är belägen.

6 kap.

Om sammanräkning af rösterna samt kungörande af valets utgång vid val till Andra Kammaren.

47 §.

Å utsatt tid och ställe verkställes af Konungens befallningshafvande sammanräkning af de vid valet afgifna röster. Sammanräkningen sker inför öppna dörrar. Såsom vittnen böra därvid deltaga de personer, Konungens befallningshafvande därtill utser.

Utgöra städer inom olika län en valkrets, sker sammanräkningen inför Konungens befallningshafvande i det län, där den stad, som äger största folkmängden, är belägen.

48 §.

Protokollen öfver röstningen granskas hvar för sig, och sigillen å omslaget till de vid hvarje protokoll fogade röstsedlar jämföras med de sigill, som äro å protokollet aftryckta. Förekommer därvid ej skälig anledning, att omslaget efter tillslutningen blifvit öppnadt, brytes förseglingen. I annat fall lämnas omslaget orubbadt, och de däri inneslutna röstsedlar inverka ej på valet.

49 §.

Ej må valets afslutande uppehållas däraf, att protokoll och röstsedlar icke inkommit från alla valdistrikt.

50 §.

Efter det röstsedlarna från de särskilda valdistrikten öppnats och granskats, meddelar Konungens befallningshafvande de beslut, hvartill röstsedlarne och protokollen må gifva anledning.

51 §.

Ogiltig är röstsedel:
 till hvilken användts annat än hvitt papper;
 å hvilken finnas flera namn, än valet afses platser;
 å hvilken finnas något kännetecken, som kan antagas vara med
 afsikt där anbragt;
 af hvilken ej fullt tydligt framgår, hvilka därmed afses.
 Upptager röstsedel namn å någon, som ej är valbar, gälle dock
 röstsedeln i fråga om annat namn som finnes där upptaget.
 Finnes i ett valkuvert två eller flera röstsedlar, vare de alla ogilla.

52 §.

För bestämmande af valets utgång skola lika många sammanräkningar af röstsedlarna ske som det antal riksdagsmän, hvilket skall väljas.

Vid den första sammanräkningen upptages en hvar godkänd röstsedel såsom en röst och skall den, som vid denna sammanräkning erhållit de flesta rösterna, anses vald. Hafva två eller flere erhållit lika röstetal, skilje lotten dem emellan.

Vid därpå följande sammanräkningar skola röstsedlarne upptagas såsom en hel röst eller bråkdelen af en röst, sålunda att röstsedel, som icke innehåller namn på någon, hvilken redan är vald, räknas såsom en hel röst, men röstsedel, hvilken innehåller namnet å *en* redan vald person, räknas såsom en half röst, röstsedel, hvilken innehåller namnen å *två* redan valde personer, såsom en tredjedels röst o. s. v.

Är å röstsedel ett eller flera namn understrukna, skall hänsyn tagas till icke understruket namn först sedan alla de, hvilkas namn understrukits, förklarats valda.

Vid de sammanräkningar af röstsedlarna, som ske efter första sammanräkningen, ordnas först valsedlarna efter som de gälla såsom en hel, en half, en tredjedels eller en annan bråkdelen af en röst. Där-
 efter räknas rösterna för hvarje grupp särskildt och utföras röstetalen för hvarje namn i hela och hundradels röster. En half röst räknas härvid till femtio hundradelar, en tredjedels röst till trettiotre hundradelar, två tredjedels röst till sextiosju hundradelar o. s. v., på sätt här bifogade tabell närmare utvisar.

Slutligen sammanräknas för hvarje person antalet hela och hundradels röster och anses den, som erhållit högsta röstetalet, vald.

Vid lika röstetal afgöres företrädet genom lottning.

53 §.

Vid förrättningen låte Konungens befallningshafvande föra protokoll, i hvilket antecknas utom annat, som vid förrättningen förekommit, huru många giltiga och ogiltiga röstsedlar afgifvits i hvarje valdistrikt, sammanlagda antalet giltiga röstsedlar, hvarje kandidats rösttal samt slutligen de valda riksdagsmännens namn.

Samtliga röstsedlar inläggas, de godkända och de underkända hvar för sig, i omslag, hvilka, innan förrättningen afslutas, förses med minst tre närvarandes sigill, hvarom anteckning sker i protokollet. De sålunda inlagda röstsedlarna skola förvaras till dess valet vunnit laga kraft eller, i händelse af besvär, dessa blifvit afgjorda.

54 §.

Kan förrättningen icke på en gång bringas till slut, eller varder eljest nödigt att densamma uppskjuta eller afbryta, skola alla röstsedlar inläggas i omslag, hvilka förseglas under minst tre närvarandes sigill. Dessa omslag jämte andra till valet hörande handlingar skola därefter läggas i säkert förvar; och må förrättningen ej ånyo företagas innan de af Konungens befallningshafvande tillkallade vittnen eller andra närvarande förvissat sig om, att de åsatta sigillen äro obrutna.

55 §.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning af valprotokollet. Med protokollets uppläsning är valförrättningen afslutad.

56 §.

Om utfärdande af fullmakt för de valda är stadgadt i riksdagsordningen. Sådan fullmakt skall hafva följande lydelse:

»Vid riksdagsmannaval, som den . . . (dag, månad, år) . . . hållits i . . . (valkretsens namn), har» N. N. »blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för en tid af tre år, räknade från och med

den 1 januari nästkommande år» (eller om valet hållits efter treårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år . . .»); »hvarom detta länder till bevis och fullmakt». Ort och tid.

57 §.

Har någon, som blifvit vald till riksdagsman, afsagt sig uppdraget, och pröfvas afsägelsen giltig, då inträde i hans ställe den af kandidaterna, som enligt de i 52 § angifna grunder kommer de valda riksdagsmännen närmast.

Samma lag vare, då eljest ledig vorden plats i kammaren skall fyllas.

Finnes till fyllande af ledig plats icke någon kandidat, skall platsen stå obesatt till nästa val.

58 §.

I de fall, som i nästföregående § afses, skall Konungens vederbörande befallningshafvande vid offentlig förrättning, som hålles så fort ske kan och hvarom underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshafvandes kungörelser vanligen förfares, i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt hvilken på grund däraf skall inträda i den afgångnes ställe. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshafvande omedelbart fullmakt för den sålunda utsedde.

Denna fullmakt skall vara af följande lydelse:

»Sedan» N. N. »blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för . . . (valkretsens namn) för en tid af tre år, räknade från och med den 1 januari år . . .», (eller om den afgångne utsetts först efter treårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år . . .»), men denna plats blifvit ledig, har vid förrättning enligt 56 § af vallagen» N. N. »blifvit utsedd att inträda såsom ledamot af nämnda kammare för tiden intill den 1 januari år . . .» (eller om förrättningen hållits före treårsperiodens början: »för sagda tid»); »hvarom detta länder till bevis». Ort och tid.

7 kap.

Allmänna bestämmelser beträffande val till Andra Kammaren.

59 §.

I valnämnden skola minst två ledamöter utom ordföranden vara närvarande. Såsom nämndens beslut gäller den mening, om hvilken de flesta röstande sig förena, eller, vid lika rösttal, den mening ordföranden biträder.

Vid valnämndens sammanträden föres protokoll af ordföranden.

60 §.

Hvad i denna lag är stadgadt i afseende å magistrat vare i stad, där magistrat ej finnes, gällande om den för sådan stad särskildt till-satta styrelse.

61 §.

Äro i stad flera valdistrikt, skall magistraten för hvarje valdistrikt utse tre eller flera deputerade att vara valmyndighet i distriktet. Af dessa förer den främste ordet. Protokollet öfver förrättningen föres af den, magistraten därtill utsett.

Till deputerad må i fall af behof utses den, som eljest ej tillhör magistraten.

62 §.

Af kommunalstämma lämnadt uppdrag att vara ledamot eller suppleant i valnämnd må ej annan afsäga sig, än ämbets- eller tjänsteman, som af sin befattning är hindrad att uppdraget fullgöra; den, som uppnått sextio års ålder; samt den, hvilken eljest uppgifver hinder, som af stämman godkännes.

63 §.

Menar någon, att val af ledamot eller suppleant i valnämnd icke skett i laga ordning, eller vill någon klaga däröfver att af honom gjord

afsägelse af uppdrag, som i 62 § afses, icke godkänts, äge han att hos Konungens befallningshafvande anföra besvär före klockan 12 å femtonde dagen, i förra fallet från den dag, då valet hölls, och i senare fallet från den dag, då det beslut meddelades, däri rättelse sökes; och må öfver Konungens befallningshafvandes utslag i sådant mål klagan ej föras.

64 §.

Öfver beslut, som i 10 och 11 §§ afses, må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för öfverklagande af Konungens befallningshafvandes utslag i mål, hvilka bedömas efter förordningarna om kommunalstyrelse.

65 §.

Om besvär öfver riksdagsmannaval eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, är stadgadt i riksdagsordningen.

66 §.

I ärenden, som denna lag omförmäler, må det vara en hvar tillåtet att, under iakttagande af behörig tid och ordning, på eget äfventyr till myndighet insända handlingar i betaldt bref med allmänna posten; dock att hvad sålunda är stadgadt ej äger tillämpning i fråga om besvär.

67 §.

Ej må vid klagan öfver beslut i fråga om anmärkning mot röstlängd andra bevis gälla än de, som hos valnämnden eller magistraten varit i laga ordning företedda.

68 §.

Vid pröfning af besvär öfver riksdagsmannaval må sådana omständigheter ej verka till valens upphäfvande, som utan att öfva inflytande på den omedelbara utgången af valet, kunna äga inverkan allenast på frågan om hvilka vid sedermera inträffade ledigheter må vardas till riksdagsmän utsedde.

69 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd eller då åtgärd för rätt att fullfölja talan sist bör företagas, må anmärkningen framställas eller åtgärden vidtagas å nästa söckendag.

70 §.

Valnämnden eller magistraten åligger ombesörja, att de anordningar, som i 40 § afses, ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar, så ock de af denna lag föranledda utgifter för valkuvert, skrifmaterialier och stämplat äfvensom kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skola gäldas af kommunerna, hvilka jämväl hafva att tillhandahålla och anordna lämpliga vallokaler.

71 §.

Hvad i den för Stockholms stad fastställda valordning är stadgadt i fråga om val af riksdagsmän i Andra Kammaren skall upphöra att gälla i afseende å de val, som förrättas enligt denna lag.

Bil. I.

Tabell, utvisande huru vanliga bråktalet skola i hundra-
delar beräknas.

$\frac{1}{2}$	lika med	0,50	$\frac{7}{8}$	lika med	0,87	$\frac{10}{11}$	lika med	0,91
$\frac{1}{3}$	" "	0,33	$\frac{1}{9}$	" "	0,11	$\frac{1}{12}$	" "	0,08
$\frac{2}{3}$	" "	0,67	$\frac{2}{9}$	" "	0,22	$\frac{2}{12}$	" "	0,17
$\frac{1}{4}$	" "	0,25	$\frac{3}{9}$	" "	0,33	$\frac{3}{12}$	" "	0,25
$\frac{2}{4}$	" "	0,50	$\frac{4}{9}$	" "	0,44	$\frac{4}{12}$	" "	0,33
$\frac{3}{4}$	" "	0,75	$\frac{5}{9}$	" "	0,56	$\frac{5}{12}$	" "	0,42
$\frac{1}{6}$	" "	0,20	$\frac{6}{9}$	" "	0,67	$\frac{6}{12}$	" "	0,50
$\frac{2}{5}$	" "	0,40	$\frac{7}{9}$	" "	0,78	$\frac{7}{12}$	" "	0,58
$\frac{3}{5}$	" "	0,60	$\frac{8}{9}$	" "	0,89	$\frac{8}{12}$	" "	0,67
$\frac{4}{5}$	" "	0,80	$\frac{1}{10}$	" "	0,10	$\frac{9}{12}$	" "	0,75
$\frac{1}{6}$	" "	0,17	$\frac{2}{10}$	" "	0,20	$\frac{10}{12}$	" "	0,83
$\frac{2}{6}$	" "	0,33	$\frac{3}{10}$	" "	0,30	$\frac{11}{12}$	" "	0,92
$\frac{3}{6}$	" "	0,50	$\frac{4}{10}$	" "	0,40	$\frac{1}{13}$	" "	0,08
$\frac{4}{6}$	" "	0,67	$\frac{5}{10}$	" "	0,50	$\frac{2}{13}$	" "	0,15
$\frac{5}{6}$	" "	0,83	$\frac{6}{10}$	" "	0,60	$\frac{3}{13}$	" "	0,23
$\frac{1}{7}$	" "	0,14	$\frac{7}{10}$	" "	0,70	$\frac{4}{13}$	" "	0,31
$\frac{2}{7}$	" "	0,29	$\frac{8}{10}$	" "	0,80	$\frac{5}{13}$	" "	0,38
$\frac{3}{7}$	" "	0,43	$\frac{9}{10}$	" "	0,90	$\frac{6}{13}$	" "	0,46
$\frac{4}{7}$	" "	0,57	$\frac{1}{11}$	" "	0,09	$\frac{7}{13}$	" "	0,54
$\frac{5}{7}$	" "	0,71	$\frac{2}{11}$	" "	0,18	$\frac{8}{13}$	" "	0,62
$\frac{6}{7}$	" "	0,86	$\frac{3}{11}$	" "	0,27	$\frac{9}{13}$	" "	0,69
$\frac{1}{8}$	" "	0,12	$\frac{4}{11}$	" "	0,36	$\frac{10}{13}$	" "	0,77
$\frac{2}{8}$	" "	0,25	$\frac{5}{11}$	" "	0,45	$\frac{11}{13}$	" "	0,85
$\frac{3}{8}$	" "	0,37	$\frac{6}{11}$	" "	0,55	$\frac{12}{13}$	" "	0,92
$\frac{4}{8}$	" "	0,50	$\frac{7}{11}$	" "	0,64	$\frac{1}{14}$	" "	0,07
$\frac{5}{8}$	" "	0,62	$\frac{8}{11}$	" "	0,73	$\frac{2}{14}$	" "	0,14
$\frac{6}{8}$	" "	0,75	$\frac{9}{11}$	" "	0,82	$\frac{3}{14}$	" "	0,21

$\frac{4}{14}$ lika med 0,29	$\frac{4}{15}$ lika med 0,27	$\frac{3}{16}$ lika med 0,19
$\frac{5}{14}$ " " 0,36	$\frac{5}{15}$ " " 0,33	$\frac{4}{16}$ " " 0,25
$\frac{6}{14}$ " " 0,43	$\frac{6}{15}$ " " 0,40	$\frac{5}{16}$ " " 0,31
$\frac{7}{14}$ " " 0,50	$\frac{7}{15}$ " " 0,47	$\frac{6}{16}$ " " 0,37
$\frac{8}{14}$ " " 0,57	$\frac{8}{15}$ " " 0,53	$\frac{7}{16}$ " " 0,44
$\frac{9}{14}$ " " 0,64	$\frac{9}{15}$ " " 0,60	$\frac{8}{16}$ " " 0,50
$\frac{10}{14}$ " " 0,71	$\frac{10}{15}$ " " 0,67	$\frac{9}{16}$ " " 0,56
$\frac{11}{14}$ " " 0,79	$\frac{11}{15}$ " " 0,73	$\frac{10}{16}$ " " 0,62
$\frac{12}{14}$ " " 0,86	$\frac{12}{15}$ " " 0,80	$\frac{11}{16}$ " " 0,69
$\frac{13}{14}$ " " 0,93	$\frac{13}{15}$ " " 0,87	$\frac{12}{16}$ " " 0,75
$\frac{1}{15}$ " " 0,07	$\frac{14}{15}$ " " 0,93	$\frac{13}{16}$ " " 0,81
$\frac{2}{15}$ " " 0,13	$\frac{1}{16}$ " " 0,06	$\frac{14}{16}$ " " 0,87
$\frac{3}{15}$ " " 0,20	$\frac{2}{16}$ " " 0,12	$\frac{15}{16}$ " " 0,94

O. S. V.

Bilaga II.

Valkrets	Folkmängd den 31 dec. 1904	Antal riksdags- män
1. Stockholms stads första	156,097	7
2. Stockholms stads andra	161,867	7
3. Stockholms läns södra	102,843	4
4. Stockholms läns norra	85,356	4
5. Uppsala län	125,541	5
6. Södermanlands läns norra ..	68,087	3
7. Södermanlands läns södra ..	100,965	4
8. Östergötlands läns norra	97,815	4
9. Norrköpings och Linköpings städer	70,215	3
10. Östergötlands läns södra	118,237	5
11. Jönköpings läns östra	87,458	4
12. Jönköpings läns västra	117,424	5
13. Kronobergs läns östra	89,919	4
14. Kronobergs läns västra	68,084	3
15. Kalmar läns norra	65,464	3
16. Kalmar läns mellersta	90,837	4
17. Kalmar läns södra	70,631	3
18. Gottlands län	53,171	3
19. Blekinge län	147,958	6
20. Kristianstads läns sydöstra	104,462	5
21. Kristianstads läns nordvästra	114,780	5
22. Malmöhus läns norra	68,708	3
23. Malmöhus läns mellersta	104,815	5
24. Malmöhus läns södra	108,379	5
25. Malmöhus läns landstingsområdes stadsvalkrets	74,284	3
26. Malmö stad	70,797	3
27. Hallands läns norra	77,522	3
28. Hallands läns södra	65,150	3

Valkrets		Folkmängd den 31 dec. 1904	Antal riksdags- män
29.	Göteborgs och Bohus läns norra	93,365	4
30.	Göteborgs och Bohus läns södra	109,577	5
31.	Göteborgs stad	149,717	7
32.	Älfsborgs läns norra	71,398	3
33.	Älfsborgs läns mellersta	90,658	4
34.	Älfsborgs läns södra	118,458	5
35.	Skaraborgs läns norra	71,556	3
36.	Skaraborgs läns östra	88,269	4
37.	Skaraborgs läns västra	80,324	3
38.	Värmlands läns norra	66,219	3
39.	Värmlands läns östra	96,584	4
40.	Värmlands läns västra	92,420	4
41.	Örebro läns bergslags	66,291	3
42.	Närkes östra	68,107	3
43.	Närkes västra	64,929	3
44.	Västmanlands läns södra	82,464	3
45.	Västmanlands läns norra	66,939	3
46.	Kopparbergs läns östra	69,264	3
47.	Kopparbergs läns västra	82,147	4
48.	Kopparbergs läns norra	70,676	3
49.	Gästriklands	97,275	4
50.	Hälsinglands södra	64,721	3
51.	Hälsinglands norra	82,220	4
52.	Medelpads	95,498	4
53.	Ångermanlands södra	79,475	3
54.	Ångermanlands norra	63,804	3
55.	Jämtlands läns södra	57,261	3
56.	Jämtlands läns norra	55,579	3
57.	Västerbottens läns södra	84,954	4
58.	Västerbottens läns norra	66,251	3
59.	Norrbottnens läns södra	76,355	3
60.	Norrbottnens läns norra	71,291	3

Bil. B.

Redogörelse för den föreslagna valmetoden, utgörande en af öfverdirektören Phragmén verkställd förbättring af den så kallade Thieles metoden.

Den kan betraktas såsom en utbildning och förbättring af den enkla kumulativa metoden i den af lektor Rosengren föreslagna formen.

Denna senare metod innebär, att hvarje valman äger *en* röst, som han har rätt afgifva antingen odelad på en enda person, eller delad i två lika delar på två personer, eller delad i tre lika delar på tre personer o. s. v.

Olägenheten härmed är den, att valmannen på förhand har svårt att bedöma, hvilken röstningspolitik som är den bästa för att främja hans önskningsar i fråga om valets utgång.

Vid Thieles metod befrias han från denna svårighet, i det att valmetoden af honom kräfver endast uppgift på de kandidater, han anser böra *framför andra* komma i fråga till val, medan metoden själf efter vissa objektiva grunder åtager sig att lika fördela den honom tillkommande röstkraften mellan ett antal af dessa kandidater, så att resultatet blir så rättvist som möjligt. Tolkningen af beräkningsreglerna ur denna synpunkt kan framställas ungefär så:

Den första sammanräkningen afser att utröna hvilken af de föreslagna kandidaterna som i främsta rummet bör anses vara vald, d. v. s. i korthet sagdt den som fått de flesta rösterna. Man betraktar därvid saken på samma sätt som man skulle ha gjort ifall endast en plats hade funnits att besätta.

I sådant fall borde ju ingen röstdelning komma i fråga, utan valmännen borde rösta på endast en kandidat hvar. Hvilkendera af de på en röstsedel upptagna kandidaterna, som i sådant fall skulle erhållit valmannens odelade röst kan man icke veta, men därför gör man en undersökning beträffande hvarje särskild kandidat i det man utgår från att hvarje röstsedel, som innehåller dennes namn, blifvit afgifven utslutande på honom. Den värdigaste att bli vald i första rummet är nu uppenbarligen den, som, när man för hvarje särskild kandidat tolkar de

på honom afgifna rösterna, utan någon delning med andra befinnes hafva fått de flesta rösterna.

För besättande af andra platser bland de valde resonerar man på alldeles samma sätt, endast med den skillnaden, att de som röstat på den redan såsom vald förklarade, nu icke kunna öfverföra *hela* sin röst på en annan, utan måste nöja sig med att *dela sin röst lika* mellan den valde och en annan af de på samma röstsedel uppförda kandidaterna.

Man kan taga följande exempel:

100	röstsedlar	äro	afgifna	på	A. B. C.
90	"	"	"	"	A. D.
50	"	"	"	"	B. D.
60	"	"	"	"	P. Q.
10	"	"	"	"	P. C.

Om endast *en* skulle väljas, så vore ju den för A. fördelaktigaste röstfördelningen, att samtliga röstsedlar som innehålla A:s namn afgifvits odelade för A. röstfördelningen i öfrigt är för A. likgiltig.

A. erhåller således, vid den för honom gynnsammaste röstfördelningen och när det gäller främsta platsen,

190 röster.

På samma sätt erhåller B. vid den för honom på samma grund verkställda röstfördelningar till den ifrågavarande platsen 150 röster.

C.	110.	P.	70.
D.	140.	Q.	60.

A. är således den, som röstsedlarne utvisa såsom den för hvilken valmännen hysa största förtroende. Därför bör A. förklaras i första rummet vald.

Söker man nu för besättande af andra platsen i ordningen den i detta fall för B. fördelaktigaste röstfördelningen, så kunna de 100 röstsedlarne A. B. C. icke längre uppfattas såsom afgifna uteslutande för B., då de delvis redan tagits i anspråk vid A:s val och därför icke få ge åt B. bättre andel i rösten än åt A., till hvars inval samma röstsedlar redan bidragit.

Den för B. fördelaktigaste röstfördelningen efter en dylik reduktion blir alltså

100 röstsedlar A. B. C. räknas — med frånräknande af redan förbrukade lika många eller 50 röster för A.

såsom 50 röster för B.

50 röstsedlar B. D. räknas såsom 50 röster för B. och blir alltså resultatet B. 100 röster.

Behandlar man återigen C. på liknande sätt så blir resultat

	C. 60 röster
Likaså för D.	D. 95 "
" " P.	P. 70 "
" " Q.	Q. 60 "

Den som är mest värd att komma ifråga till andra rummet är alltså B.

Tredje rummet.

Beräkning för C:

100 A. B. C. räknas — med frånräknande af redan förbrukade lika många röster för A. och B. eller $33\frac{1}{3}$ röster för hvardera. — såsom C. $33\frac{1}{3}$.

10 P. C. " C. 10.

Resultatet för C: $43\frac{1}{3}$.

Beräkning för D.

90 A. D. räknas sedan A. däraf förbrukat hälften eller 45

såsom D. 45

50 B. D. " " A. " " " D. 25.

Resultat för D: 70.

Beräkning för P.

60 P. Q. räknas såsom P. 60

10 P. C. " " P. 10.

Resultat för P: 70.

Beräkning för Q.

60 P. Q. räknas såsom Q. 60.

Resultat för Q: 60.

Lottning mellan D. och P. för besättande af tredje platsen bör alltså nu afgöra resultatet.

Genom rätt för valman att vid ifrågavarande metod stryka under ett eller flera namn på sin röstsedel och därmed angifva att dessa böra vid valet komma i fråga i främsta rummet kan metoden i väsentlig grad fullständigas och därmed förebyggas s. k. dekapitering eller att främmande röster genom röstning i illojalt syfte vilja förhindra valet af ett partis hufvudkandidater.